

YAVUZ BAHADIROĞLU

osmanlı'nın ikinci kurucusu

ÇELEBİ MEHMED

© NESİL

Çelebi
mehmed

YAVUZ BAHADIROĞLU

celebi mehmed

YAVUZ BAHADIROĞLU

Yayın Yönetmeni: Ekrem Altıntepe
Editör: Özlem Gölcü Candemir
Sayfa Düzeni: Ahmet Ay
Kapak: Mesut San
ISBN: 978-975-269-917-5

Yayıncı Sertifika No: 12403

Matbaa Sertifika No: 12531

Baskı Tarihi: Mart 2016

Baskı Cilt: İrmak Ofset Basım Yayın
Ticaret ve Sanayi Ltd. Şti.

Atatürk Caddesi Göl Sok. No: 1
Yenibosna/Bahçelievler-İstanbul
Tel: +90 (212) 656 49 97

Sanayi Cd., Bilge Sk., No: 2 Yenibosna
34196 Bahçelievler / İstanbul
Tel: 0212 551 32 25

www.nesilyayinlari.com
nesil@nesilyayinlari.com

Nesil olmasaydı birgünler hep eksik kalırdı...

© Fikir ve Sanat Eserleri Yasası gereğince bu eserin yayını hakkını anlaşılmı olarak Nesil Basım Yayın Gıda Tic. ve San. A.Ş.'ye aittir. İzinsiz, kısmen ya da tamamen çoğaltılıp yayımlanamaz.

Çelebi
mehmed YAVUZ BAHADIROĞLU

YAVUZ BAHADIROĞLU

"Özgeçmiş" nedir sahi? Nerede doğacağımıza, hangi millete mensup olacağımıza ben karar vermedim. Kendi irademle olmayan şeylerle niçin övünmeli, neden bahsetmeliyim? Yazarın nerede doğduğu, kaç çocuk ya da torun sahibi olduğu kimi ilgilendirir? Yazar, topluma katkısıyla değerlendirilmelidir. Zaten benim kuşağın özgeçmişi filan da yoktur. Hatta doğru düzgün geçmişimiz bile yoktur. İdeolojik şiirlerle, ders kitaplarına tıksınan yalanlarla, bizim kuşağın çocukluğunu çaldılar.

Kana kana oynayamadık: Çünkü oyuncamız yoktu. Bırakınız oyuncuğu, doğru düzgün kamımızı doyurmaya yetecek ekmeğimiz bile yoktu. Arna bol bol "cumhuriyet-hürriyet" kafiyesi şiirlerimiz vardı. Her bayram, lastik ayakkabılarımı çamurlara vurarakтан çığlık çığığa bağınırdım: "En büyük cumhuriyet/Bize verdi hürriyet..." Cumhuriyetin tek başına hürriyet demek olmadığını, hürriyet demek olması için insan hakları ve demokrasi ile içinin doldurulması gerektiğini sonra öğrendim. Öğrendiğimde de aldattığımı, âdeta benliğimin ruhumdan koparıldığını, paramparça edildiğimi fark ettim.

Yıllar boyu sorularımı kendime sakladım. Kimselere açamadım. Açamazdım, çünkü bazı sorunları düşünmek kadar sormak da yasaktı. Sorularınız gırtlığınıza dızılır, soluksuz kalırdınız. Yıllar boyu soluksuz kaldım. Soluksuzluk aslında yeni bir soluktur: Ben nefesim daraldıkça düşünüyorum, hayatla ölüm arasındaki ince çizgide varlık arıyordum. Kalıplar işte o çizgide kırıldı. Kitaplarım o çizgide doğdu. O çizgide kitaplaşmaya başladığımı hissettim. Kısacası hayat, hayal ile o çizgide iç içe girdi.

Dizi dizi merakın ardından sonsuz arayışım başlar: Bu bir bakıma insanın kendini arayış serüvenidir. O gün bugündür, beni incitme fırsatını başkalarına vermemek için kendi duygularımı incitiyorum. Başkalarını hırpalamamak için kendi ruhumu hırpalıyorum. Bu yüzden yaşadığım yıllardan daha yaşlı biriyim: Hem yaşlı, hem yalnız. "Dünya" denilen şu ormanda, kitaplarım benim sığınaklarımdır. Onlarla yalnızlıktan kurtulurum. Kendimi hâlâ satırlarda çözmeye çalışır, geçmişimin en görkemli hikâyelerini sayfalarda ararım. Bir bakıma her kitabım, kayıp özgeçmişimi yazar.

Kısacası, kitaplarımla ben, ortak bir hikâyenin parçalarıyız. Özellikle tarih üzerine yaptığım çalışmalar, yayınladığım kitaplar, verdiğim konferanslar 20 Kasım 2004'te bana "Tarihi Sevdiren Adam" unvanını kazandırdı. Bu, hayatım boyunca aldığım en güzel ödüldür. Zaman içinde roman, hikâye, çocuk kitabı, araştırma, oyun, senaryo ve fıkır eserler olmak üzere, yüzlerce çalışmaya imza attım çok şükür. Ulusal bir radyoda "Hayatın Yorumu" başlıklı güncel yorumlarımla, televizyon programlarımla, günlük bir gazetede köşe yazarlığımla gazeteciliğimi sürdürüyorum. Ayrıca, Millî Eğitim Bakanlığı ile bazı tarihi projelere danışmanlık yapıyorum. Bir ömür böyle geçiyor...

e-mail: yavuzbahadiroglu@moralfm.com

YAYINLANMIŞ ESERLERİ

TARİHİ ROMANLARI

- Malazgirt'te Bir Cuma Sabahı
- Çakabey
- Selâhaddin Eyyûbî
- Buhara Yanıyor
- Elveda Buhara
- Merhaba Söğüt
- Cengâver
- Turgut Alp
- Sunguroğlu/10 Cilt
- Binatlı
- Topal Kasırga
- Sanırsız Saltanat
- Mavi Yıldız
- Cem Sultan/1-2
- Endülü's'e Veda
- Şehzade Selim
- Şirpençe
- Mısır'a Doğru
- 4. Murat/1-2
- Ağalar Saltanatı

YAKIN TARİH ROMANLARI

- Dağlı
- Barla'da Diriliş
- Zindanda Şahlanış
- Kirazlımescit Sokağı
- Avukat Bekir Berk
- Sel
- Köprübaşı
- Kırım Kan Ağıyor

GÜNCEL ROMANLARI

- Yolbaşı
- Boşlukta Yürümek
- Keşmekeş
- Yürek Seferi

FİKİR ESERLERİ

- Hayatı Aşkla Yaşamak
- Ejim Çocuğum ve Ben

- Yaşam Bir Avuç Gül
Bir Tutam Diken
- Gülü Arayan Adam
- Hayata Dilekçe
- Biz Osmanlıyız
- Osmanlı'da Şehzade Katli
- İnançın Zaferi Çanakkale
- Kemalist Yalanlar

BİYOGRAFLER

- Canım Peygamberim
- Fatih Sultan Mehmed
- Yavuz Sultan Selim
- Kanuni Sultan Süleyman
- Bediüzzaman Said Nursî
- Osman Gazi
- Orhan Gazi
- I. Murad
- II. Murad
- Yıldırım Bayezid
- Çelbi Mehmed

İçindekiler

Fetret Devri	7
Fetretten Devlete	28
Şehzade Orhan İsyanı	32
İzmir Seferi	38
Karaman Seferi	44
Venedik’le İlk Deniz Savaşı	49
Balkanlar’a Dönüş	53
Balkanlar’da Çakan Şimşek	54
Yeni Seferler Yeni Zaferler	58
Beyleri Kandedir?	61
Simavna Kadısı Oğlu Şeyh Bedreddin	65
Şeyh Bedreddin’in Fikirleri	68
Şeyh Bedreddin Kimdir?	75

“Câ’li Mustafa” Vakası.....	79
Bayezid Paşa’nın Padişahı	85
Padişahlar Da Ölür	93
“Padişahımızı İsterük!”	100
Kısa Bir Değerlendirme	106
Hammer Diyor Ki:	109
Kaynaklar.....	111

Fetret Devri

İMPARATORLUK UFUKLARINA dal-budak salma İmerhalesinde, Timur adlı “Topal Kasırğa”ya tutulan Osmanlı çınarının yaprakları dökülmüş, dalları kırılmış, sağlam bünyesine derin yaralar açılmış, hatta tedavisi hemen hemen imkânsız şekilde tahrip edilmişti. Ancak bundan sonra topal kasırğa Timur, Asya’daki inine çekilmişti.

Bereket versin, Osmanlı çınarının Rumeli ve Anadolu’daki münbit topraklarının derinliklerinde bulunan asırlık kökleri sağlamdı. Filizlenmek için sadece sevgi ve şefkat elinin sağnak sağnak yağdıracağı rahmete muhtaçtı.

Üç ayrı yerden, üç ayrı el uzandı. Kimi müşfik, kimi hoyrat, kimi muhteristi. Asırlık kökler canhıraş bir gayretle üç filiz sürdü. Ama bunlar, vaktiyle Söğüt ve Domaniç’teki tek sürgün gibi zinde, hayat dolu, cevval ve güçlü değildi. Güdük, boynu bükük, ince, solgun filizlerdi. Çınarın gücü bölünmüş, bir yerine üç filizi besleyemez olmuştu. Mutlak suretle ikisi kırılmalı, biri hayat bulup köklerine layık bir çınar olmalıydı. Aksi halde, ilk

fırtınada mahvolup giderdi. Zaten Anadolu'da esip Osmanlı çınarını fena hırpalayan "Topal Kasırga"nın da beklediği buydu.

Osmanlı mülkünü baştan başa harap ettikten, Bursa'daki Osmanlı hazinesini alıp şehri devlet arşiviyle birlikte ateşe verdikten ve ihtimal ki Neron'a taş çıkar-tırcasına alevler karşısında tepindikten sonra, şanlı esiri Yıldırım Bayezid'i ve şehzadeleri Mustafa ile Musa Çelebileri de yanına alarak Asya steplerine dönen Timur'un Anadolu toprakları üstünde kalıcı ve derinlemesine hiçbir emeli olmadığı anlaşıyor.

Şan şöhrat kazanma ve bir köklü hanedana mensup olmamaktan gelen aşağılık duygusunu, Yıldırım gibi bir hanendeyi mağlup ederek âdeta haneberduşun hanen-deye üstünlüğünü önce kendi kendisine, sonra taraftar-larına ve nihayet cihana ilan ve ispat etme çılgınlığı bir yana bırakılırsa Anadolu'yu istila etmesini, müthiş bir kin, korkunç bir gazap rüzgârı gibi köşe-bucak esmesini ve Osmanlı çınarını yere serdikten sonra çekip gitmesini, tarih ve mantık ilmi cihetinden anlamak mümkün değildir. Eğer Timur'un Anadolu'da kalıcı emelleri bulunsaydı bunu gerçekleştirecek kuvveti vardı. Kudreti de vardı. Hatta Anadolu'yu istila ettiği sırada kudretinin zirvesinde bulunuyordu. Zira Ankara'nın Çubukova Sahrası'ndaki savaşın muzaffer komutanının önünde hemen hemen bütün dünya eğiliyordu.

Bizans'ta İmparator II. Manuel'in vekili olarak hüküm süren VII. Yoannis Paleologos¹, Timur'u derhal

¹ Yoannis, Bizans İmparatoru II. Manuel Paleologos'un yeğenidir. İmparator Manuel, Yıldırım Bayezid'e karşı yardım dilenmek için Avrupa'ya giderken yerine yeğenini bırakmıştır.

metbu tanımakta acele ediyor, kıymetli hediyelerle gönderdiği elçileri vasıtasıyla, Yıldırım Bayezid'i yendiği için teşekkürlerini bildiriyor, eski Anadolu beyleri Timur'un ellerine kapıyor, İspanya Kralı tebriklerini sunuyor, ardından irili-ufaklı Avrupa krallarıyla birlikte Mısır ve Suriye topraklarında hüküm süren Memlûk Sultanı Ferec de "Timur'un yüksek hâkimiyetini" tanıyordu.

Buna rağmen Timur, Anadolu'da sadece sekiz ay kalıyor, eski beylikleri hortlatıp yağmalamayı tamamladıktan ve Osmanlı çınarını iyice budadıktan sonra çekilip gidiyordu.

Şu halde "Anadolu Seferi" adıyla yadedilen elim felaket, Timur'a bir hayli servet ve lanetlenmiş bir şöhetten başka bir şey kazandırmadı. Ama Osmanlı Türklerine koca bir devlet, birlik-bütünlük ve mükemmel bir düzen kaybettirdi. Şu halde Timur'u Müslüman saymayan bazı eski tarihçilere bu hükmü verdiren saiki anlar gibi oluyoruz. Galiba onlar, Timur'un isimden ibaret kalan Müslümanlığına itibar etmemişler, girdiği hareketin ağır faturasına bakıp işin mana ve mahiyetine hüküm bina etmişlerdir. *Tüzükât*'ında beyan ve iddia ettiği üzere Timur'un gerçek maksadı "İslâmiyet'e hizmet" olsaydı bütün Hristiyanlığı titretip önünde susturup durduran Osmanlı Devleti'ni paymal etmez, böylece Bizans'ın fethinin yarım asır gecikmesine sebep olmazdı.

Bir zamanlar meşhur Moskova Seferi'yle (1382) o devrin Rus Devleti'ni kökünden sarsan Müslüman Altınordu Hanlığı'nı yıkarak(1395), Rus Hristiyanlığının rahat nefes almasını temin eden Timur'un, beride Osmanlı çınarını yere sererek başta Bizans olmak üzere bütün Garp Hristiyanlığını kurtarması, İslâmî şuurla izahı gayri kabil bir hadisedir. Bu haliyle Timur, *Tüzü-*

kâf'ında iddia ettiği gibi İslâmiyet'e değil, aksine Hıristiyanlığa hizmet etmiştir.

Timur, menbalarımıza "Fasıla-ı Saltanat" yahut "Fetret" isimleriyle geçen ve Miladi takvim hesabıyla tam tamına 10 sene, 11 ay, 8 gün süren (28 Temmuz 1402'den 5 Temmuz 1413'e kadar) anarşinin en büyük mesulüdür.

Muhteşem miras, eski Anadolu beyleri arasında bölüşülmüştür. Timur'un emriyle Karaman hükümdarı ilan edilen Mehmed Bey, Kayseri, Kırşehir, Isparta, Eğridir, Sivrihisar, Beypazarı ve Antalya şehirlerinin de kendisine verilmesi suretiyle devletini daha geniş çapta yeniden kurmuştur. Timur'un Anadolu'da bu çapta bir devlet istemesinin yegâne sebebi olarak, günü gelince yeniden dirilmeye kalkışacağından şüphe etmediği Osmanlı'ya karşı Anadolu'da kuvvetli bir rakip bırakma arzusu gösterilir.

Aynı şekilde ve aynı sebeple Çandaroğlu Beyliği'nin de sınırları genişletilmiş, son yıllarda Sinop havalisine münhasır küçücük bir beylik haline gelmiş bulunan Çandaroğlu İsfendiyar Bey'in ülkesi, Kastamonu ve Çankırı'nın ilavesiyle büyütülüp yeniden tarih sahnesine çıkarılmıştır. Ayrıca Menteşe, İlyas Bey'e; Aydın, Musa Bey'e (Aydınolu Musa Bey); Saruhan, Hızır Bey'e verilmiş, "Gâvur İzmir" de Aydın Beyliği'ne ilhak edilmiştir.

Kısacası, Anadolu topraklarında eskiden beri hüküm sürmüş bütün beylikler hortlatıldıktan sonra, Timur, Anadolu'daki bir takım toprakları da bazı komutanlarına ihsan eylemiştir. Kalan bir miktar toprak ise şehzadeler arasında âdeta bölüşülmüş, Emir Süleyman Edirne'de, İsa Çelebi Bursa'da, Mehmed Çelebi ise Amasya'da cülus etmiş; bunlar kendi bölgelerinde kendilerini Os-

manlı Padişahı ilan edip para bastırmışlar, hutbede isimlerini zikrettirmişlerdir.

Bu bakımdan bazı ecnebi tarihçiler, *Fetret Devri*'nde kısa bir süre hüküm sürmüş şehzadeleri Osmanlı padişahı saymış, mesela Emir Sultan'ı "I. Sultan Süleyman," Musa Çelebi'yi "Sultan Musa" ismiyle anmışlar, "fetret" vakiasını kabul etmemişlerdir. Taibatıyla, bu kanaat tarihî vakıaya uygun değildir. Zira Fetret Dönemi'nin şehzadeleri bütün Osmanlı mülküne hâkim hale gele-memişler, bu itibarla "Sultan-ı İklim-i Rûm" unvanına layık olamamışlardır. Ta Sultan Çelebi Mehmed'in ec-dad mirasına bütünüyle hâkim olduğu ve Edirne'de resmen cülus ettiği 1413 tarihine kadar...

Timur Anadolu'yu tam bir keşmekeşe soktuktan sonra çekilmiş, Anadolu'da eskiden mevcut bulunan, ama kısmen Sultan I. Murad zamanında, büyük ölçüde de Yıldırım Bayezid devrinde hâkimiyetlerine son verilen büyüklü küçüklü beylikler yeniden türemiş, asayiş tamamen felç olmuş, şehzadeler bölgelerinde padişahlıklarını ilan edip birbirleriyle mücadeleye girmişler, Osmanlı Devleti'nin ileri gelenleri şaşkın, kararsız; kâh bir şehzadeden taraf, kâh diğer şehzadeden yana...

Tek avantaj, Sultan Birinci Murad ve Sultan I. Bayezid tarafından Osmanlı hâkimiyeti altına alınan Rumeli Hristiyanlarının Anadolu'daki Müslüman-Türk beyle-rine ders verircesine sessiz, sakın durmaları ki bu, Osmanlı hâkimiyetinin beraberinde getirdiği sevgi, dostluk, adalet ve inanç hürriyeti gibi mefhumlarla izah edilebilir.

Ayrıca Osmanlılara karşı bir Haçlı Ordusu kurulmasını gerçekleştiren ve Yıldırım Bayezid'in Niğbolu'da yüzüne aşkettiği Osmanlı tokadıyla sersemleyen Macar Kralı Sigismund'un, elinden kaçırdığı hükümdarlık ta-

cını yakalama derdine; gururlu ve hayalperest Fransız asillerinin ise aklını kaybeden Kral VI. Şarl'ın (Charles) derdine düşmeleri de Osmanlı Devleti'nin talihi sayılmalıdır.

Daha doğrusu, İslâmiyet'e geçmişte yaptığı ve gelecekte yapacağı hizmetler hatırına Allah'ın rahmeti tecelli etmiş, Kudret eli enkazın ortasından, çeyrek asır bile geçmeden hemen hemen eski gücüne ulaşmış bir devlet çıkarmıştır. Yoksa Çelebi Sultan da nihayet bir insandı ve onun böyle bir enkazdan bu kadar kısa bir zamanda, böyle mütecanis ve cevval bir devlet çıkarmaya ne askerî ne de siyasî dehası yeterdi.

I. Murad isimli eserimizde kısmen tafsilatını verdiğimiz gibi², burada kısa geçtiğimiz bu harikuladeliklere Osmanlı tarihi seyri içinde sık rastlanır. Bunları sebeplerle izah mümkün olmamakta, ancak Osmanoğulları'nın ebediyete kadar götürme azminde oldukları, ilâ-yı kelimetullah mefkûresinin ilâhî rahmeti celp ettiği yolunda bir izah bulmaktan başka çare kalmamaktadır.³

Fetret boyunca sürüp giden elim ve hazin kardeş kavgalarını bütün safhalarıyla anlatmak niyetinde değiliz. Şu kadarını belirtelim ki bu kavgalar, enkazı yangın yerine döndürmüştü; Orhan Gazi'den bu yana, Bizans İmparatorluğu'nu isimden ibaret bırakıp imparatorları satranç taşı gibi oynatan Osmanoğulları, Bizans'a rehinelere gönderecek hale düşmüşlerdir ve Edirne'de kendisini "padişah" ilan ettiğini gördüğümüz büyük şehzade Emir Sultan, kardeşleri Kasım Bey'le kız kardeşi Fat-

² Yavuz Bahadıroğlu, *I. Murad*, (İstanbul: Nesil Yayınları, 2006) s. 45-46.

³ Yavuz Bahadıroğlu, "Osmanlı Devleti'nin Teşekkülündeki Rahmet," *Köprü Dergisi*, Ocak 1984, s. 14-16.

ma'yı rehin olarak Bizans sarayına göndermiştir. Kısa süre öncesine kadar Bizans'ı aşiret beyliği gibi parmağının ucunda oynatan Osmanoğulları için bundan daha kötü bir vaziyet tasavvur edilemez.

Gerçi *Yıldırım Bayezid* isimli eserimizde⁴ biraz genişçe anlattık; ama bu vesileyle bir kere daha kaydetmeliyiz ki Osmanlı hanedanında evlat, kardeş ve yeğen katledilmesi, altı yüz senelik Osmanlı tarihinde, sadece 11 sene tutan "Fetret Devri" gibi devirlerin zuhuruna mâni olmak gayesiyle mecbur kalınan, hazin bir kaderdir. Hükümdarları bu hazin karara sürükleyen saik, kırılganlıkları, şahsî ihtirasları veya hususî kinleri değil, devletin birliği ve bekası endişesidir.

Murad Hüdavendigâr, düşmanla boğuşurken bir Bizans oyunuyla hırslanıp babasının tahtına göz diken gencecik oğlu Savcı Bey'e müsamaha etseydi Osmanlı Devleti, kendisi gibi birinci sınıf bir hükümdardan mahrum kalabilir; daha ötesi, Bizans, genç şehzadenin tecrübesizliğinden faydalanabilir ve tarihi içinde şehzade kadar genç sayılması gereken Osmanlı Devleti, henüz teşekkül safhasında iken yok olup gidebilirdi.

Hadi, bunu saymayalım...

Yıldırım Bayezid, içinden geldiğince davransa ve biraderi Yakup Bey'i bertaraf etmeseydi ordunun bir kısmı mutlak surette Yakup Bey'in saflarına geçecek ve Sultan I. Murad'ın canı pahasına kazandığı Kosova Zaferi (1389), şehid sultanın naşı soğumadan belki hezimetle inkilâp edecekti yahut Yakup Bey bir başka yerde, ülkenin bütünlüğüne göz dikip kardeşinin üstüne gidecek, bir can yerine binlerce can telef olacak, Niğbolu'da

⁴ Yavuz Bahadıroğlu, *Yıldırım Bayezid*, (İstanbul: Nesil Yayınları, 2006).

o muhteşem destan yazılamayacaktı (1396).

Hadi, bunu ve Çelebi Sultan'dan sonraki örnekleri de saymayalım...

Yalnızca şu fetreti ele alalım, yeter. Vatan sathı bir yıkıntı halinde iken yaralar şerha şerha kanarken düşman her yandan vurup kırıp geçerken şehzadelerin bir-biriyle uğraşmalarını, bu yüzden sel gibi Müslüman kanının akmasını, Müslüman canının yanmasını, birkaç şehzadenin katline razı gelemeyen yüreğimize nasıl sindireceğiz?

Bu elim mukadderatı sadece "katl" şeklinde görüp neticesiyle yetinenler, şu suali vicdanî ve insanî duygularına sorup cevap aramalıdır: "Birkaç şehzadenin hayatı mı, yoksa devletin bekası mı mühimdir? Bir maksat uğruna birkaç kişinin feda edilmesi mi, yoksa haksız yere binlerce insanın ölmesi mi evladır?

Elbette ideal olan hiç kimsenin burnunu kanatmadan gayeye ulaşmadır, ancak orta çağ tarihi bu ideale ulaşan devleti de kaydetmiş değildir.

Fatih Sultan Mehmed, şehzade katlini emreden tartışmalı hükmünü meşhur "Kanunnâme"sine koyarken "ekser ulemanın dahi" aynı görüşü paylaştığı yolunda mühim bir kayıt düşmüştür ki bu, kılı kırk yaran, adalet tevziinde padişahla herhangi bir teba arasında fark gözetmeyen müdakkik, titiz, mesuliyet duygusunu haiz Osmanlı ulemasını hiçbir mevzuda gereksiz ve mesnetsiz hüküm vermeyeceğine göre, bu mevzuda mutlaka sağlam istinatları olmalıdır. Belki de sonraki asırlarda Mecelle'de "Zarar-ı âmmı def için zarar-ı has ihtiyar olunur" şeklinde vecizeleştirilen kaideden hareket etmişlerdir. Fakat netice olarak, Osmanlı Devleti'nin kardeşler arasında taksimi, savaşlarla yıpranması, yıpranıp düşmana lokma olması ve nihayet yıkılması ancak bu

yolla önlenebilmiştir. Yine de nihaî hesaplama Mahkeme-i Kübra'da olacak, İlahî ve nihaî hüküm orada verilecektir.

Bundan önce yayınlanan *Osman Gazi, Orhan Gazi, I. Murad ve Yıldırım Bayezid* isimli kitaplarımızda yer geldikçe belirttiğimiz gibi şehzadeler bir gün padişah olacakları ihtimaline binaen, bu makamın şartlarına göre yetiştirilir, her biri kendilerine tahsis edilen sancaklarda, nezaretlerine tayin edilen lalalar ve hocalar vasıtasıyla gerekli her türlü bilgi ile donatılırlardı. Bir başka deyişle, her şehzade padişahlığa şartlandırılırdı.

Mesela, bir gün Fatih Sultan Mehmed, torunlarının sünnet düğününde, hepsine tek tek, büyüyünce ne olmak istediklerini sormuş, hepsinden de aynı cevabı almıştı:

“Dedemiz gibi padişah olmak isteriz”⁵

Hepsi birden padişah olamayacağına göre, bir gün hazin kader elbette tecelli edecekti.

Yirminci asrın sonlarındayız. Dünün değil, bugünün şartlarını yaşıyoruz. Belki bu yüzden hazin tecelliyi bir türlü kabul edemiyoruz. Fakat unutmayalım ki günümüzde bile “bölücü” faaliyetlerde bulunanlar sehpaye gönderilmektedir.

Kaldı ki, 60 senelik Cumhuriyet tarihimizde, siyasî maksatlarla idam edilenlerin sayısı, 600 yıllık Osmanlı tarihinde aynı maksatla idam edilenlerin sayısından daha mı azdır? Şehzade katlini sadece netice olarak alıp dillerine dolayarak bununla bütün Osmanlı tarihini lekeleyip şanı yüce padişahlara çamur atmaya yeltenenlere, sanırsız, bu bir cevap teşkil eder.

⁵ İ. Hami Danişmend, *Tarihi Hakikatler*.

Yıldırım Bayezid isimli eserimizde daha uzunca durduğumuz mevzua tekrar dönmemizin sebebi, şehzadelerin birleşip yekvücut halde düşman üstüne gitmelerini icap ettiren bütün zarurî şartlar, şu fetret döneminde mevcut iken bunu yapmayarak daha doğrusu yapamamış olarak birbirleriyle uğraşmalarını izaha muhtaç saymamızdır.

Gerçekten Anadolu ahvali, bir vakitler Orhan Gazi ile şanlı kardeşi Alâüddin Ali Bey'in gösterdiği dayanışmayı zarurî kılıyor, ama Yıldırım Bayezid'in şehzadeleri, Alâüddin Ali Bey'in, Orhan Bey'e söylediklerini birbirlerine söyleyemiyor, hiçbiri diğerine "Sen padişah ol, ben bütün gücümle yanibaşında yer alıp yardımda bulunayım"⁶ diyemiyordu. Zira herbiri padişah olmak için yetişmişti. Herbiri padişahlığa en layık kişi olarak kendisini görüyor, ancak kendisini görüyor, ancak kendisinin başa geçmesi halinde devletin toparlanabileceğini, eski gücüne kavuşabileceğini düşünüyordu.

Şayet Bayezid, tek şehzadesini sağ bıraksaydı, fetret acısını hesaba katmayanlar, onu "evlat katili" ilan etmekte acele edecekler, fakat devlet 11 seneye yakın süren fetret kâbusunu yaşamayacak, şehzadelerin peşine takılan onca Müslüman Türkün kanı akmayacak, "feth-i mübin" yarım asır geri kalmayacaktı. Hangisi daha iyi dersiniz?

Şehzadeler birbirleriyle çarpıştı. Büyük şehzade Süleyman Çelebi, bu boğuşmada Bizans'ın yardımını temin için nice cana nice kana mal olmuş Silivri'yi: "Marmara Ereğlisi'ni; hatta bir rivayete göre de Anadolu ci-

⁶ Hammer, Müt. Zuhurî Danışman Yayınevi, 1972, c. II, s. 120; İ. Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*. (Ankara: TTK. Basımevi, 1972), c. I, s. 330.

hetinde Pendik ile Kartal'ı; Rumeli'de Selanik, Teselya, Yunanistan ve Mora'yı Bizans'a terk etti. Ayrıca kardeşi Kasım Bey'i, kız kardeşi Fatma Hatun'u ve oğlu Orhan Bey'i Bizans'a rehin gönderdi.

İlk aylarda Süleyman, İsa ve Mehmed Çelebiler mücadele ederken Yıldırım Bayezid'in vefatıyla Timur tarafından serbest bırakılan Musa Çelebi de mücadeleye katıldı (1403). Önce kardeşi İsa Çelebi ile muhtelif savaşlar yaptı. Galip geldi ve İsa Çelebi'nin elinde bulunan Bursa'yı alıp kendisini "padişah" ilan etti.

Bu sırada Şehzade Çelebi Mehmed, Sivas'ı Timurlerden geri almış ve bir hayli kuvvetlenmişti. Anadolu'nun bütününe hâkim olma niyetiyle Bursa üstüne yürüdü. Bursa'yı alıp Balıkesir'e girdi. Ama İsa Çelebi'nin taarruzuna uğradı. Üç kere savaştı, üçünü de kazandı. Mağlup ve perişan olan İsa Çelebi İzmir'e iltica etti.

Fakat mücadele sahasından çekilmek niyetinde değildi. Bazı Anadolu beyleriyle ittifak edip tekrar Mehmed Çelebi'nin üstüne gitti. İyi yardım almış, gerçekten güçlü bir ordu kurmuştu. Mehmed Çelebi bunu haber alınca maiyetindeki beylerden Eyne Bey Subaşı'nın tavsiyesiyle kardeşine bir mektup yazdı. Hangi geçici maslahata binaen, bilmiyoruz, lakin kardeşi İsa Çelebi'ye Anadolu topraklarını taksim teklifinde bulundu.

Devletin paramparça olduğu bir sırada dahi "Devlet bütündür, taksim edilemez" kaidesine sıkı sıkıya bağlı kalmasını bilen İsa Çelebi, "O çocuğun (Mehmet Çelebi'nin) ne haddine ki bana kendi mülkümde yer gösteriyor? Ulu kardeş benim. Saltanat ondan önce benim hakkımdır"⁷ şeklinde bir cevap verdi.

⁷ Hammer; Müt. Zuhurî Danışman Yayınevi, 1972; İ. Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı*

Bu cevabı alan Mehmed Çelebi “Ya taht, ya baht” diyerek cenk meydanına at ılgar etti. Ulubad Savaşı’nda İsa Çelebi tekrar yenildi. Bu sefer Bizans’a sığındı. Bizans İmparatoru, Süleyman Çelebi’nin isteği üzerine İsa Çelebi’yi Edirne’ye gönderdi.

Süleyman Çelebi, Anadolu’yu gözden çıkarmış, Rumeli hükümdarlığıyla yetinmeye karar vermişti. Fakat Çelebi Mehmed’in giderek kuvvetini artırması karşısında endişeleniyor, Rumeli’nin de elinde kalmayacağını düşünüyordu. İsa Bey’e asker verip Çelebi Mehmed’in üzerine gönderdi. Böylece Çelebi Mehmed’i yıpratma sevdasında idi. En zayıf anında kendisi de yüklenecek ve Rumeli’ye razı olmuşken belki Anadolu’nun büyük parçasını da koparacaktı.

Fakat ümitleri çabuk söndü. İsa Çelebi’nin yapabildiği tek şey, Bursa’yı kuşatmak, fakat kapılarını kapatıp direnen şehri Timurvarî bir gazap ateşiyle yakmak oldu. Yüreği dilhûn olan Çelebi Mehmed süratle Bursa önlerine gitti. İsa Çelebi yine yenildi. Bu sefer de Çandaroğlu İsfendiyar Bey’in yanına sığındı. Çelebi Mehmed’in elinde bulunan Ankara’yı zaptetmeye çalıştıysa da muvaffak olamadı. Gereke muharebesini de kaybetti ve İsfendiyar Bey’le birlikte Kastamonu’ya çekildi.

Saruhan, Aydın ve Menteşe Beyleriyle ittifak ederek talihini bir kere daha denemeye karar veren İsa Çelebi yine kaybetti. En büyük müttefiki Cüneyd Bey, Çelebi Mehmed’le başa çıkılamayacağını artık idrak ile af dileyip anlaşma cihetine gitti. İsa Çelebi bu defa Karamanoğlu’nun yanına kaçtı. Tekrar talihini denemek isterken Çelebi Mehmed’in adamları tarafından bir ha-

mamda yakalanıp “kârı itmam olundu.”⁸

Çelebi Mehmed’in padişahlığa liyakatini tescil eden bazı emareleri kaydetmeden geçmek haksızlık olacaktır. Bütün kardeşler, mücadelede biraz daha kuvvet kazanmak için kâh Bizans’la, kâh Anadolu Türk beylikleriyle ittifak ederek onlara bunun karşılığı olmak üzere toprak bağışlarken Çelebi Mehmed, bir yandan kardeşleriyle uğraşıyor; fakat fırsat düştükçe kâh Timurîlerin elinde, kâh Anadolu beylerinin elinde bulunan kaleleri vurup alıyordu.

Sivas’ı almış; Canik, Tokat, Niksar taraflarında hüküm süren beylerden Kubadoğlu, Gözleroğlu, Köpekoglu ve Mezid’i itaat ettirmiş, topraklarını zaptetmişti. Saruhanoglu Hızır Şahı Manisa’da bastırıp yok etmişti. Hatta bazı tarihler, bu sıralarda Menteşeoğlu’nun da bağlılık bildirdiğini yazarlar.

Bütün bunlar, görmüş geçirmiş, bir şehzadenin yapamayacağı işler değildir. Ancak hatırlamak lazımdır ki Çelebi Mehmed o tarihlerde henüz on beş yaşlarında bir çocuktur.⁹

Tafsilata girmeme isteğimize rağmen meselenin dalanıp budaklanması, Osmanlı Devleti’nin ne korkunç bir cendereye kısmış bulunduğu, biraz olsun anlaşılmasını kolaylaştırmak gayesine matuftur. Bu cehennemî kıskacı idrak etmeden, Çelebi Mehmed’in tarih içindeki misyonunu kestirmek zordur. Bu bakımdan hiç değilse zarurî noktaları işaretlemekten geçmek doğru olmaz.

⁸ İsa Çelebi’nin Karaman Dağları’na kaçtığı ve orada telef olup tarih sahnesinden çekildiği yolunda da bazı zayıf rivayetler mevcuttur.

⁹ Doğumu 1389’dur.

Netice olarak İsa Çelebi sahneden çekildi, ortada şimdilik Süleyman, Musa ve Mehmed Çelebiler kaldı. Önce Rumeli'de hüküm süren büyük Şehzade Süleyman Çelebi, Mehmed Çelebi'ye saldırdı. Mehmet Çelebi kardeşinin güçlü ordusu karşısında fazla bir varlık gösteremeyerek Amasya'ya çekildi. Bursa, Süleyman Çelebi'nin eline geçti. Fakat hemen toparlanan Mehmed Çelebi hızla Bursa'ya yürüdü. İki ordu karşı karşıya geldiği halde savaş olmadı. Süleyman Çelebi Bursa'dan çıkıp Edirne'ye döndü. Kardeşi Musa Çelebi ile anlaşılan Mehmed Çelebi, onu Süleyman Çelebi'nin üzerine sevk etti.

Ağabey ile savaşan Musa Çelebi, Bizans İmparatoru'ndan yardım alan ağabeyi karşısında dize geldi. Yeniden toparlanmak üzere geri çekildi. Rumeli beylerini, bu arada Balkanlar'daki akıncıların başı olan Mihaloğlu Mehmed Bey'i tarafına çekti. Tecrübeli beylerin desteği, genç Musa Çelebi'nin çok işine yaradı.

Sultan I. Murad ve Sultan Yıldırım Bayezid gibi dâhilere sadrazamlık yapmış Çandarlızade Ali Paşa'nın vefatıyla (18 Aralık 1406) büyük bir devlet tecrübesinden mahrum kalan ağabeyi Süleyman Çelebi'ye karşı birden bire avantajlı duruma geçti. Üzerine gelen kuvvetleri Sofya civarında bozdu. Bozduğu kuvvetlerin büyük kısmı kendisine katıldı.

Daha da kuvvetlenen Musa Çelebi aniden Edirne üzerine gitti. Hisar önüne geldiği sırada Süleyman Çelebi hamam safası sürüyordu. Biraderinin, ordusuyla şehri tazyike başladığı haberini kendisine veren akıncı beyi Evranos Gazi'yi haşladı.¹⁰ Yeniçeri ağası Hasan

¹⁰ "Süleyman Çelebi ayıttı: 'Ey Hacı Lalam, nedür bu kelâm-ı pûr âlâm? Musa kimdür ki benüm üstüme leşger çekub da'vây-ı saltanat eyleye?'"

Ağa'nın sakalını zorla tıraş ettirdi. Buna çok kızan Ağa, asker içine çıkıp "Hele bilmiş olasuz ki ben Musa Çelebi katına giderüm, benimle gelen kapuoğlanı (yeniçeriler) gelsün"¹¹ diyerek kendisiyle gelenlerle birlikte Musa Çelebi'ye ilhak etti.

Kuvvetleri bölünen Süleyman Çelebi'nin aklı neden sonra başına gelip iş işten geçtiğini görünce bir gece yarısı İstanbul'a kaçmaya kalkıştı. Fakat yolda tanınarak öldürüldü. Naşı Bursa'ya gönderilerek Çekirge semtinde büyük babası Murad Hüdavendigâr'ın türbesine gömüldü

Savaşta cesur, gözüpek, şecaat sahibiydi. Bu tarafı babasına benzerdi. Cömertti, ilim adamlarını, edip ve şairleri korurdu. Fakat büyük bir kusuru vardı ki eğlenceye fazlaca düşkündü. Tarihçilere göre, bu zaafı onu böylesine bir vartaya düşürmüştü, hem topraklarını hem de canını kaybettirmiştir.

Edirne'ye büyük bir zafer alayı ile giren Musa Çelebi, saltanatını ilan etti. Adına para bastırdı ve hutbe okuttu (17 Şubat 1411).

Bu şehzadenin çok cesur, gözünü budaktan sakınmaz bir yiğit olduğunda tarihler müttefiktir. Ama Rumeli ahalisini sevmediği de kaydedilir. Lütü Paşa der ki: "Musa Çelebi, gayet yavuz idi ve Rumeli'ni (ahalisini) sevmez idi. Karındaşı Emir Sultan (Süleyman Çelebi) yanında hain olup kendüye geldükleri için..."¹²

Bu ifadeden çıkan manaya göre, Musa Çelebi, Rumeli ahalisini ağabeyi Süleyman Çelebi'yi terk ile kendisine katıldıkları için sevememiştir. Şehzade vicdanı kendi is-

¹¹ Neşri, s. 482-483; *Heşt Behişt*, s. 43; *Tâcü'd-Tevârih*, c. 1, s. 253-254.

¹² *Lütü Paşa Tarihi*, s. 65.

tifadesine yönelik olan uygunsuz bir davranışı sindirememiş olsa gerektir. Ama ne olursa olsun, bir idarecinin herhangi bir bölge halkını sevmemesi, bölgeler arasında fark gözetmesi, bağışlanması güç bir hata sayılmalıdır.

Musa Çelebi'nin bir başka hatası ise Simavna Kadısı oğlu Bedrettin Mahmud'u (Şeyh Bedreddin) kazasker tayin etmesidir. Daha sonra etrafına topladığı gözü dönmüş güruhla isyan edip Osmanlı Devleti'nin başına mühim gaileler açtığını okuyacağımız Simavna Kadısı oğlu Bedreddin Mahmud, Musa Çelebi'yi kimbilir nasıl cerbeze ve telkin ile kendisine bağlamıştı? Musa Çelebi'nin Rumeli ahalisine ve beylerine düşmanlığı, Bedreddin'in telkinlerine bağlayanlar da vardır.¹³

Herhalde Bedreddin, sonradan kalkışacağı isyanın temellerini atmak için padişah sayılmaya başlayan genç şehzadenin kalbine düşmanlık tohumları serpmeyi, şahsî çıkarlarına uygun buluyordu. Böylece Padişah, Rumeli ahalisini küstürecek, Bedreddin ise onlara güler yüz gösterip tarafına çekecekti. Küsler topluluğunu ayaklandırmak daha kolaydı.

Nitekim çok geçmeden Musa Çelebi, biraderi Mehmed Çelebi'ye, kendisini metbu tanıyacağı yolunda önceden verdiği sözünü tutmadı. Başına buyruk davranmaya başladı. Herhalde bu düşmanlığın körüklenmesinde yine Bedreddin'in rolü vardı ve Bedreddin Osmanlı Devleti'nin zayıflaması için elinden geleni yapıyordu. Zira ihtiraslarını tatmin için devletin güçsüz ve param parça olması lazımdı.

Bununla birlikte, Musa Çelebi bazı büyük çıkışlar

¹³ İ. Hami Danişmend, c. 1, s. 163.

yapmadı değil. O zamana kadar Bizans'la iyi giden münasebetlerini bozdu. Babası Yıldırım Bayezid zamanında Osmanlı Devleti'ne ödenen haracın bundan böyle kendisine ödenmesini istedi. Dahası, babasının başına gelen felaketten Bizans'ı mesul tutuyordu. Dukas'a göre,¹⁴ Musa Çelebi, bir gün Trakya, Makedonya ve diğer vilayetlerin ileri gelenlerini toplayarak şöyle konuştu.

"Timur'u üzerimize sevk edenler, Bizanslılardan ve İmparator'dan başkası değildir. Karındaşım buraya gelip Trakya ve sair yerleri aldı. Halbuki pederine karşı şefkat ve hürmet göstermedikten başka, bilakis yarı gavur olduğunu söyleyebilirim. Bu sebepten Allah ondan yüz çevirdi ve Peygamberin kılıcını benim elime verdi. Bu sebepten dolayı, babamın alnının teri ile fethettiği Makedonya şehirlerini ve Selanik'i Bizanslılara vermesi doğru değildi. Hatta şehirlerin anası İstanbul'u, inşallah sizin yardımınızla alacağım ve babamın katilini ele geçireceğim."

Ve ağabeyi Süleyman Çelebi'nin Bizans'a terk etmiş olduğu Karadeniz Sahili'ndeki şehirleri tek tek geri aldı. Tesalya'yı da ele geçirdikten sonra İstanbul'u kuşattı.

Telaşlanan İmparator, elindeki ilk kozu kullandı. Süleyman Çelebi tarafından rehin verilen oğlu şehzade Orhan'ı, Rumeli'ye geçirip serbest bıraktı. Tabii, bir miktar asker vermeyi de ihmal etmedi. Küçük şehzade, dedesinin mirasından hak iddia edip faaliyete başladı.

Bunu öğrenen Musa Çelebi, İstanbul muhasarasını kısmen kaldırmak zorunda kaldı. Kuvvetlerinin bir kısmıyla küçük Şehzade Orhan'ın üzerine gitti. Kuvvetlerini bozdu. Orhan Selanik Kalesi'ne sığındı. Musa

¹⁴ Ducas, Müt. Mirmiroğlu, s. 91.

Çelebi, kaleyi kuşattıysa da küçük şehzadeyi yakalayamadı.¹⁵ Bunun üzerine İstanbul önlerine döndü ve şehri tekrar sıkıştırmaya başladı.

Musa Çelebi öfkeli bir yaratılıştadır. Bu öfke, İmparatoru dahi yakabilirdi. Zaten İmparator II. Manuel de bundan korkuyordu. Ezeli taktiğine başvurdu. Musa'nın kendisine verdiği sözü tutmaması yüzünden kırılgın bulunan Çelebi Mehmed'e adam gönderip anlaşma yapmak üzere İstanbul'a davet etti.¹⁶

Çelebi Mehmed, bizzat İmparatorun ayağına gitmeyi zül telakki ettiğinden olmalı, Gebze Kadısı Fazlullah Efendi'yi gönderdi. Anlaşma yapıldı. İmparatorun temin edeceği gemilerle Çelebi Mehmed'in ordusu Rumeli'ye geçirilecek, iki kardeş bir kere daha talih savaşına tutuşacaktı.

Kardeşler arasında İnçeğiz mevkiinde yapılan savaşta Çelebi Mehmed yaralandı. Savaşı kaybetti. Yakalanmasına ramak kalmışken kurtulup Bizans'a sığınmayı başardı (1412).

Bu mağlubiyet onu yıldırmadı. Maiyetindeki beylerin ekserisi, bilhassa da Rumeli beyleri Musa Çelebi'den şikâyetçi idiler ve şikâyetlerini münasip vasıtalarla Çelebi Mehmed'e duyurmuşlardı. Tarafına geçmeye hazır

¹⁵ Küçük Şehzade daha sonra yine Bizans'ın teşvikiyle bir kere de Çelebi Mehmed'e karşı isyan edecek, ama yakalanıp gözlerine mil çekilecektir. Çelebi Mehmed'in şefkatine bakınız ki Orhan'ı Bursa'da oturtmuş, Geyve ve Çardakköyü'nü dirlik vermiş, Bursa'ya her uğrayışında da ziyaretine gidip hal hatır sormuştur.

¹⁶ İmparatorun Musa Çelebi elinden ciğeri hun olup Rumeli ve Eflak çerisiyle üzerimize gelip, İstanbul'un kapılarını yapırup halkı taşra çıkmağa komayup Musa Çelebi'den şikâyet eylemesi üzerine Sultan Mehmed "İşte ben de onun üzerine giderüm, sen de benimle bile olmak gereksün" dedi. İmparator, "Ben ihtiyarım, mecalim yoktur, amma yoldaş koşayım" deyü kefereden hayli kişi yoldaş idüp muavenete bile gönderdi (Neşri, s. 506).

olduklarını bildirmişlerdi.

Öte yandan Çelebi Mehmed Bizans'tan başka Sırp-lar'ın, Dulkadiroğulları'nın ve diğer bazı beylerin yar-dımlarını temin etmişti. Güçlü ordusunu alıp Musa Çe-lebi'nin üzerine yürüdü. İki ordu 5 Temmuz 1413 günü Samako civarındaki Çamurluova'da savaşa tutuştu.

Çelebi Mehmed'in kuvvetleri Musa Çelebi'nin kuv-vetlerinden kalabalıktı. Üstelik savaşın daha başında iken Rumeli beyleri, kendilerine hiçbir zaman iyi mua-mele etmemiş olan Musa Çelebi'nin tarafını terk edip Çelebi Mehmed tarafına geçtiler.¹⁷ Yine de Musa Çelebi babasının evladı olduğunu ispat etmek istercesine so-nuna kadar kahramanca dövüştü. Ancak savaşın kesin-likle kaybedildiğini gördükten sonra birkaç sadık ben-desiyle birlikte Eflâk taraflarına çekildi.

Çelebi Mehmed, umerasından Saruca Paşa'yı karde-sini takibe memur etti. Bir rivayete göre, Saruca Paşa, Musa Çelebi'yi bir bataklıkta ölü buldu. Bir diğer riva-yete göre, Saruca Paşa tarafından oklanarak öldürüldü. Naşı önüne getirildiğinde Çelebi Mehmed gözyaşlarını tutamadı:

“Değer miydi, değer miydi?” diye mırıldandığı du-yuldu.

Babasının yanına defnedilmek üzere Musa Çe-lebi'nin naşını Bursa'ya gönderdi.

İşte bunun üzerine Timur'un oğlu Şahruh Mirza, Çelebi Mehmed'e, yüksek hâkimiyeti altında saydığı

¹⁷ Hammer'e göre, Musa Çelebi'yi ilk terk edenlerden biri yeniçeri ağası Hasan Ağa oldu. Saftan çıkıp silah arkadaşlarına doğru giderek “Evlatlarım, Osmanlı şeh-zadelerinden en âdîlinin, en faziletlisinin saflarına geçmek için ne bekliyorsu-nuz? Ne kendisinin, ne başkalarının selametini düşünmeyen bir adamın maiye-tinde niçin hakir ve zelil kalmalı?” diye bağırdı.

Musa Çelebi'nin katledilmesini protesto eden bir mektup yazdı. Çelebi Mehmed verdiği cevapta, saltanatın ortaklık kabul etmediğini¹⁸ bildirdi.

Artık fetret bitmiş, Sultan Çelebi Mehmed, rakipsiz olarak atalarının tahtına sahip çıkmıştı (5 Temmuz 1413).

Fetretin acısında birkaç mesut hadise yaşanmıştır. Bunlardan ilki Çelebi Mehmed'in, Dulkadir hükümdarı Süli Bey'in kızı Emine Hatun'dan bir oğlu dünyaya gelmesidir ki bu mutlu hadise Yıldırım Bayezid'in ölüm günlerine rastlamıştır ve birçok kere gördüğümüz gibi acı ile sevinç yine iç içe girmiştir.

Bir kere daha dikkat çekelim ki Allah bu hanedandan birini alırken hemen birini alırken hemen birini vermekte ve padişahın ölümü sırasında dünyaya gelmiş bu şehzadeler, umumiyetle ilerde padişah olmaktadır. Mesela, Ertuğrul Gazi'nin vefatında Orhan Gazi, Osman Gazi'nin vefatında I. Murad, Orhan Gazi'nin vefatında Yıldırım Bayezid, I. Murad'ın vefatında Çelebi Mehmed, Yıldırım Bayezid'in vefatında ise Şehzade Murad (istikbalin Sultan II. Murad'ı) dünyaya gelmişlerdir. Bu çok enteresan tevafukları herhalde Namık Kemal'in özüyle görüp "Allah saltanat ailesinden kaybolan birinin yerine bir yenisini vermekteydi"¹⁹ demekten başka çare yoktur.

İkinci mesut hadise ise Timur'un vefatıdır (18 Şubat 1405). İdeallerinin yüceliğiyle değil de zaferlerinin büyüklüğüyle tarihe geçmeye çalışan Timur, ancak zulmüyle tarihe geçmiş, Müslüman olmasına rağmen İslâ-

¹⁸ Feridun Bey, *Münşeât*, c. 1, s. 143.

¹⁹ Namık Kemal, *Osmanlı Tarihi*. (İstanbul: Hürriyet Yayınları)

miyet'e ve Müslümanlara kâfirlerden daha büyük zararlar vermiş, bir Fâtîha dahi hak etmeden ömrünü tüketip Yıldırım Bayezid'den iki sene sonra ölmüştür.

Üçüncü mesut hadiseye gelince bu da hâlâ Anadolu'nun en ücra köşelerinde ibadet aşkıyla okunan "Mevlid" in yazılmasının bitirilmesidir. Büyük şair Süleyman Çelebi, büyük eserini Bursa'da 1409 yılında tamamlamış, o tarihten itibaren Anadolu'nun her yerinde Mevlid okunmaya başlanmış; hatta başta Arapça, Yunanca, Boşnakça, Arnavutça, Çerkezce ve İngilizce olmak üzere birçok doğu ve batı dillerine çevrilmiştir.

Nihayet son mesut hadise de Yıldırım Bayezid oğlu Sultan Çelebi Mehmed'in tek başına Osmanlı mülküne sahip çıkarak Edirne'de "Sultan-ı İklim-i Rûm" unvanıyla atalarının tahtına cülus etmesidir.

Fetretten Devlete

OSMANLI TAHTININ yegâne sahibi olarak Edirne’de cülus eden Sultan Çelebi Mehmed’in öncelikle yapacağı iş, fetret müddetince bünyede açılan yaraları sarmak, cerahat istidadı gösterenleri deşip mikrop-ları imha etmektir. Bunu yapabilmesi zamana bağlıydı ve Bizan’ın sakin durması gerekiyordu.

Devlet toparlanma merhalesinde iken Bizans bir gaille çıkarırsa toparlanmak güçleşir, daha ötesi imkânsızlaşır. Çok akılcıca bir politika takip etmesi ve asla açık vermemesi lazımdır.

Öyle yaptı, Bizans sınırını emniyet altına alma uğruna, eski topraklarından bir kısmını Bizans’a verdi. Bu yüzden hâlâ haksız tenkitlere muhatap tutulan ve âdetâ muhakeme edilen Sultan I. Mehmed’in, aslında yapabileceği başka hiçbir şey yoktu. Mutlaka ordusunu alıp Anadolu beyliklerinin üzerine yürümesi gerekiyordu.

Zaman aleyhine işliyordu. Her geçen gün Timur’un lanetli ruhsatıyla tekrar kurulan Anadolu beyliklerinin lehine işliyor, derlenip toparlanmalarına ve güçlenmelerine yol açıyordu. Bu yolu tıkamak, ileriye dönük plan-

lar itibarıyla elzemdi. Zira Anadolu birliği temin edilemediği müddetçe “feth-i mübîn” serap olmaya mah-kûmdu.

Elindeki kuvvetler ancak Anadolu birliğini temine yeterdi. İstanbul’un fethi yahut muhasarası için Anadolu’daki Müslüman unsurların bir sancak altında toplanması ve Osmanlı’ya ihtiyacı olan taze kanın Anadolu’dan sağlanması lazımdı.

Gerçi görünüşte Bizans’a bir miktar toprak verilmişti. Ancak Türkçemizde güzel bir söz vardır: “Kaz gelecek yerden tavuk esirgenmez.” İhtimal böyle düşünüyor ve nasılsa fethedilecek Bizans’a bir miktar toprak vermenin, ağzına bir parmak bal çalmak olduğunu hesaplıyordu.

Çelebi Sultanın bu politikasını tenkit değil, ciddi şekilde tahlil ve neticede tebrik etmek lazım gelir. Böyle yapmayıp da geçici zaafıların ardına düşse ve Anadolu birliğini kurmadan, beylerin hakkından gelmeden Bizans’la arayı açsaydı Anadolu beyleri, Bizans’ın da teşvikiyle topyekün üzerine yürüyebilirlerdi. Yahut Çelebi Sultan, fethedemeyeceğini bile bile İstanbul’u muhasarayla uğraşırken öte tarafta Anadolu beylikleri Anadolu’daki Osmanlı kalelerini işgal edebilirler, hatta artık toparlanmış bulunan Avrupalılar,²⁰ yeni bir gaile başla-

²⁰ Tekrar işaret etmekten kendimizi alamayacağımız bir husus var ki *I. Murad* isimli eserimizde ve *Köprü Dergisi*’nin Ocak 1984 sayısında yer alan “Osmanlı Devleti’nin teşekkülündeki rahmet” başlıklı makalemizde tafsilen işlenmiştir. Burada sadece şu kadarını belirtmekle iktifa edeceğiz: Macaristan Kralı Sigismund, Niğbolu’da liderliğini yaptığı Haçlılarla birlikte müthiş bir Osmanlı tokadı yeyip kaçacak delik arayarak Rodos’a sığır. Memleketine ancak on sekiz ay sonra dönebilir. Bu süre içinde Macaristan’da iktidar değişmiş, işler tersine dönmüştür. Sigismund rakipleri tarafından yakalanarak hapsedilir. Macaristan, Osmanlı Devleti’nden beter karışır. Aynı dönemde Fransa Kralı ve Sigis-

tabilirlerdi. O takdirde ne İstanbul'u alabilir ne de devletini elinde tutabilirdi.

Dış siyasette en az iç siyaset kadar usta olan Çelebi Sultan, böyle bir macerayı elbette göze almayacak, yaralı haliyle düşman üzerine gitmek gibi yersiz bir şecaat gösterme sevdasına kapılmayacak, evvela bünyesinde Timur'un açtığı yaraları saracak, hortlayan beylikleri yere serecek, Bizans'ı almaya ömrü yetmese bile müttehit bir Anadolu mirası bırakıp fethi kolaylaştıracaktı. Yani, o da diğer padişahlar gibi kendisine düşeni eksiksiz yapacaktı. Bunu yapamasa idi Osmanlı tarihçileri ona "Tatar tufanının tehlikeye düşürdüğü devlet gemisini kurtaran Nuh"²¹ unvanını verirler miydi?

Cülusunu tebrik için her taraftan elçiler geliyor, kıymetli hediyeler takdim ediyorlardı. Budanan Osmanlı çınarının sürdüğü cılız filizler ayıklanmış, ulu çınar olmaya namzet tek filiz kalmıştı. Süratle ağaç olacağını ve tekrar eski şevketine kavuşacağını hesaplıyorlar, Çelebi Sultan'ı tebrike acele ediyorlardı.

Padişah hepsiyle tek tek görüşüyor ve hepsine aynı mealde sözler söylüyordu.

"Efendilerinize söylemeyi unutmayınız ki ben her tarafa sulh veriyorum ve her taraftan sulh kabul ediyorum. Cihanın asayişini koruyan Cenab-ı Hak, sulhu bozmak arzusunda bulunanların cezasını versin."²²

mund'un en büyük destekçisi olan VI. Charles delirir. Fransız asileri Kralın derdine düşerler. Ayrıca Fransa İngiliz saldırısına uğrar. Böylece Osmanlı fetretti sürerken Avrupa'da ilahi bir rahmete hamletmekten başka şeye verilemeyecek karışıklıklar içine yuvarlanır ve Osmanlılarla uğraşacak vakit bulamaz. Oralarda işler düzeldiğinde ise Osmanlılar Çelebi Sultan'ın etrafında yeniden ittihad etmiş ve bir Haçlı Seferi'ni püskürtebilecek güce erişmişlerdir.

²¹ Hammer, c. 2, s. 148.

²² Ducas'tan naklen Hammer, s. 149.

Cezayı ilk hak eden, Karamanoğlu II. Mehmed idi...

Vaktiyle Çelebi Sultan'ın, kardeşi Musa Çelebi ile uğraşmasını fırsat bilip müthiş bir kin ve nefretle Bursa'yı muhasara etmiş, Bursa halkı ile el ele veren İvaz Paşa'nın müdafaa hattını yaramayınca daha çok öfkelenmiş ve insanlığın yüzünü kızartacak bir şenaate başlamıştı.

Cennetmekân Yıldırım Bayezid'in türbesini –bazı tarihçelere göre de mezarından çıkardığı kemiklerini– yakmaya kalkışmıştı.²³ Tam o sırada Musa Çelebi'nin naşı gömülmek üzere Bursa'ya gönderildi. Fena halde ürken Karamanoğlu II. Mehmed geri çekilmeye davranmışken “Harman Danası” namıyla maruf tok sözlü nedimi karşısına dikildi:

“Sultanım,” dedi. “Osmanoğlu'nun ölüsünden böyle kaçarsın, ya dirisi gelse halin nice olurdu?”²⁴

Bu, hakikatin ta kendisi olan sözler Karamanoğlu'na çok dokunmuş olmalı ki adamı oracıkta astırdı.

Korkmakta haklıydı. Çünkü kardeşler arasındaki mücadelenin anaforunda Bursa'yı işgale gelmişti. Musa Çelebi'nin naşı gönderildiğine göre, mücadele bitmiş, korkulu rüyası Çelebi Mehmed tahta çıkmıştı. Bursa önlerinde eğleşip amansız kılıcına lokma olamazdı.

²³ Ulu Camii yakmak istediği yolunda da bir rivayet vardır.

²⁴ “Karamanoğlu'nun Harman Danası lakabıyla anılan bir nedimi vardı. Gayet şişman ve pek güleç olup çevresine neşe saçardı. Kaçtıkları sırada at tepmekten yorulmuş, canından bezmiş olduğu halde Karamanoğlu'na, 'Hânım, Osmanoğlu'nun ölüsünden böyle kaçınca, dirisi gelmiş olsaydı neyler, nişler nereye giderdik?' diye sormuştu. Karamanoğlu bu şakadan fena halde bozulmuş ve yüzünün her kılından terler dökülerek gazaba gelmiş, uygunsuz sözlerle küfredip onu hemen orada, iri bir ağaca astırmıştı.” (*Tâcü'd Tevârik*)”

Şehzade Orhan İsyanı

CELEBİ SULTAN, babasına o meşum, menfur hakareti reva gören Karamanoğlu II. Mehmed'e haddini bildirmek, diğer beylere de bir ibret dersi vermek için Karaman Seferi'ne hazırlanırken bir akşam vakti Edirne Hisarı'nın önünde bir çığlık koptu:

Kapıyı açın, Hünkâra haberim var!”

Hünkâr lafı geçtiğinde akan sular akmaz, tutan eller tutmaz olurdu.

Vaziyet derhal Kapı Kethüdasına arz edildi. Arz edilmesiyle kapı kethüdasını aldı bir düşünce:

“Vakit akşam namazı sonrası. Ezanla hisar kapılarının kapanması ise Hünkâr emridir. Binaenaleyh Hünkâr buyruğu ancak yeni bir Hünkâr buyruğuyla değişebilir.”

Nöbetçiye döndü. Düşüncelerini aynen söyledi:

“Kendisini tanıtacak bir işareti yoksa içeri sokman. Fermana karşı boynumuz kıldan incedir.”

Fakat yolcunun acelesi vardı, ne söylene dinlemiyordu.

“Kapıyı açın dedik! Bu devlet hizmetidir. Devlet

Hünkârın önünde gider. Kendimizi tanıtacak nişanımız karnımızdadır. Dört kılıç yarası serhat kulluğu nişanıdır. Yettiye âlâ, yetmediyse varın Hünkâra arz edin, beni burada bekletmek hizmeti geciktirir, mesuliyeti azim olur. Hünkâr da yanar, biz de yanarız.”

Nöbetçi hâlâ söz dinletme derdindeydi:

“Taşrada misafirhanemiz vardır yiğidim, bu gece rahatına bakarsın. Sabah ola hayrola, çaresini buluruz, ne hacetin varsa Hünkâra arz edersin. Hele sabır.”

Yolcunun sabrı burnundan taşı:

“Ne sabrını söylemektesin bre ağa? Bizde o dediğin olmayaydı şimdiye çoktan oklanmıştın. Biz beklemeye bekleriz, lakin Karınovası’nda isyan eden Şehzade Orhan beklemez. Gayri sizin bileceğiniz iştir.”

İsyan sözünü duyunca nöbetçinin eli ayağına dolandı, yolcuya savuşmamasını tenbihleyip tekrar Kapı Kethüdasına koştu.

“Ağam, bu herif inatçı mı inatçı, üstelik bir isyan lafidır tutturmuş. Huzura arz etsek mi?”

Kethüda bizzat gitti, konuştu yolcuyla. İnandı inanasına, fakat hükmü çiğneyemezdi. Çünkü hüküm Pağışahındı, başını tehlikelere atamazdı.

“Azıcık daha bekle” dedi. “Veziriazama²⁵ arz edeyim. O Hünkâra arz etsin. Hele sen bekle de...”

Yolcudan bir temanna ile karışık istihza geldi:

“Aman ağa, arzı uzatma, şuracığa kıvrılıp uyuyuverirsem kıyamet kopsa uyanmam. Zira iki gündür molasız at sürmedeyim.”

Kapı Kethüdası söylene söylene gitti. Bu serhad kul-

²⁵ Veziriazamlık henüz ihdas edilmemekle birlikte, diğer vezirlerden ayırt edilebilmesi bakımından biz kullanıyoruz.

ları amma da boşboğaz oluyorlardı. Sözün iplisini ipsini düşünmeden dudaklarına ne geliyorsa fırlatıyorlardı. Kendi kendisine güldü. Zaten onların en çok bu yanını seviyordu yani pervasızlıklarını, lafı döndürüp doluşturmamalarını, dobra konuşmalarını...

Veziriazamı konağının kapısında yakaladı. Yıldırım Camii'nde akşam namazını eda etmiş, dönüyordu. El bağlayıp selam verdikten sonra, Padişaha hemen arz edilmek üzere vaziyeti bildirdi. Veziriazam kölesinin elindeki çıranın lavında saçaklanan sakalını avuçlayıp bir zaman düşüncelendikten sonra,

“Benimle sen de gel” dedi, “Hünkâr akşamı kılmiştir, vaziyeti beraber arz ederiz.”

Yürürken sordu:

“Bu Orhan Bey işine aklın yattı mı, yani essah mı? Essahsa, kıvılcımı alev tutmadan söndürmeli, gaileden henüz çıkmışken böyle bir bela nasıl bir bela olur?”

Bunu Kapı Kethüdası da düşünmüştü ya, işin içinden çıkamayacağından “Devletlüler karar versin” diyerek avunmuştu.

“Essah ise” dedi, “İşin içinde Bizans'ı aramak lazım deriz, devletlüm. Her gailede Bizans parmağı aranmazsa altından kalkılmaz derim. Ne buyrulur?”

“Haklı söylersin Kethüda Bey. Lakin Bizans'la Hünkârın anlaşması var, cüret eder mi?”

“Bizans bu devletlüm, belli mi olur?”

“Ya, Bizans bu, hiç belli olmaz.”

Yolun gerisi sümsükût geçti. Veziriazam isyan haberini değerlendiriyor, Kethüda onu rahatsız etmemek için susuyordu.

Bekletilmeden huzura alındılar. Veziriazam vaziyeti arz ettikten sonra Padişah ellerini iki yana açtı:

“Orhan yeğenimize yazık olacak,” dedi acı bir sesle,

“Biz uslandı bilirdik, yanıldıksa yazık olacak. Haberciyi huzura getirin.”

“Şevketlüm, Orhan Bey isyan üzeredir. Babasının vefatını duydukta Bizans’tan ayrılmış. Söylendiğine göre, niyeti Eflâk canibine geçmekmiş. Karınovası’na geldikte Karınova akıncılarının bir kısmı Şehzadenin yanına akıp Eflâk’a gitmekten alıkoymuşlar. Atasından kalan payı almakta kendisine yardım edeceklerini vaad etmişler de Yanbolu’ya götürmüşler. Bir gaileden korkulur. Erkence yetişebilirsiniz Rumeli’ni fesadın lavı yakmadan kurtarmak mümkün olur, denmektedir. Gayri ferman sizindir.”

Bir solukta boşalıp sustu. Takatı tükenmişti. Yorgunluğunu saklamak için büyük bir gayret gösteriyor, ama çöktüğü yerde yalpalıyordu. Üstü başı toz toprak içindeydi. Yüzü kirden kararmıştı. Yalnız gözlerinde engin bir endişenin kıvrınması vardı.

“Pekâlâ,” dedi Padişah. “Bu hizmetin mükâfata layıktır. Şimdi var istirahat et. Gönlünü de hoş tut. Memaliki mahsusamıza destursuz girenin bacıklarını kırarız. İster yeğenimiz, isterse oğlumuz olsun.”

Haberci birden canlandı, zor kalktı ya, kalktıktan sonra kaya gibi dikildi:

“Padişahım, hizmet mükâfat için yapılmaz. Biz serhad kuluyuz. Lafın doğrusunu biliriz, süslüsünü bilmeyiz. Onun için kusurumuz affoluna. Bana verebileceğiniz en büyük mükâfat, beni yanınıza bayraktar almaktır. Cenklere yanı başınızda katılmaktan gayri bir muvazıf yoktur. Ferman senindir.”

Çelebi Sultan bakakaldı. Sadrazamın sakalı ürperdi, Kethüdanın canı dondu. Serhad kulu olmakla Padişahın önünde densizliğe varan laflar etmek de ne demekti? Şimdi gazaba gelse, gelse de “Urun!” diye ferman et-

se kuşça canı uçtuğuyla kalmaz mıydı? Kalıp Padişahı da boyunca günaha sokmaz mıydı?

Padişahın gözlerindeki bakışlar bir an için çelikleşmiş, çifte su verilmiş Türkmen kılıcı gibi sertleşmişti. Ama sonra birden yumuşamıştı, nedense gülümsüyordu.

“Yiğitçe lafını sevdik” dedi. “Aldık gitti yanımıza, seni bayraktarımız yaptık, mübarek ola...”

Haberci çıktıktan sonra Veziriazama döndü:

“Taaccüptesin lalam, büyü otu yutmuş gibisin. Lakin hayretin beyhude, bunlar padişahça işlerdir ki başına gelmeyen bilmez. Bazı bazı biz bile yaptıklarımıza şaşıırıyoruz. Her neyse, yarından tezi yok, ordumuz hazırlansın, yeğenimizin üstüne bizzat gitmemiz mukarrerdir.”

Veziriazam eğildi:

“Ferman Hünkârıdır.”

Ve bir hafta kadar sonra tuğlar kalktı. Sultanın bayrakları gökten düşen yıldırımlar gibi Yanbolu’yu çarpınca asiler darmadağın oldular. Şehzadeyi Terzibaşı Zağnos adıyla tanınan lalası alıp Sultanın yanına götürdü. Sultan, ülkenin selameti için Şehzadenin gözüne mil çektirip Bursa’ya gönderdi. Karamanoğlu’ndan hesap sormak için Bursa’ya geldiği zaman ise Şehzadeye ikramlar ederek çeşitli armağanlar ve hediyeler vererek kırık gönlünü teselli etmeye, görmeyen gözünü lütuf ve ihsanla doyurmaya çalıştı.

Bu maksatla Geyve yakınında Akhisar (Bazı kaynaklarda Geyve ile Çardakköyü adı geçer) adındaki Hırıstıyan köyünü malikâne olarak verdi, kız kardeşini de şanlı bir sancakbeyi ile evlendirdi. Ondan sonra ne zaman Bursa’ya gelse Şehzadeyi yanına çağırır, lütuf ve şefkatiyle onu da kız kardeşini de memnun eder, bir istekle-

rini eksik koymaz, kerem ırmakları ile gönül bostanlarını sular, mahzun gönüllerini hoş tutardı.²⁶

Bu gaile de böylece savuşturulmuş, sıra Karamanoğlu'na gelmişti.

²⁶ *Tâcü'd-Tevârih*, c. II, s. 81-82.

İzmir Seferi

ÇELEBİ SULTAN, Karamanoğlu II. Mehmed'in gücünü küçümsemiyordu. Şimdiye kadar küçük birliklerle kalabalık düşmanlarını yere serecek bir sevk ve idare kabiliyeti gösteren Sultan Çelebi I. Mehmed'in, ne olursa olsun, düşmanını küçümsememek gibi güzel bir meziyeti vardı. Hem bu savaş küffarla yapılmayacak, dininden ve kanından insanların üzerine gidilecekti. Ordusu ne kadar kalabalık, ne kadar güçlü olursa netice o kadar kolay alınır, belki Karamanoğlu korkup kan dökmeye meydan vermeden teslim olurdu. Böylece masum insanların canı yanmazdı.

Kendisine tâbi Anadolu beylerinden her birine mektuplar yazdırdı:

"Karındaşımız Musa gailesiyle meşgul bulunmamızdan bil-istifade atalarımızın göz payitahtı, bebeğimiz, yürek yağımız Bursa'yı yakıp yıkan asi Karamanoğlu Mehmed Bey üzerine şeran seferimiz vardır. Namemizi aldıkta leşgerinizi hazır idüb, rehberi zafer olan ordu-muza katılmak üzere buyrulan menzile ulaşasınız, ves-selâm."

Kastamonu Hakimi İsfendiyar Bey'e ise daha manalı bir mektup gönderdi:

"Fermanımız geldiği zaman bir an bile gecikmeyip ya zaferleri durak edinen ordumuza bizzat gel veya oğlunu gönder, bu yüce makamda vazife alanların arasına kat."²⁷

Ayrıca Padişah, Germiyanoglu Yakup Bey'e de bir mektup gönderip Karaman üzerine sefer açtığını, erzak hazırlamasını, beklenen her türlü yardımı yapmasını, hemen bunları Seyitgazi yoluna çıkarmasını, ihmali görülürse aradaki dostluğun bozulacağını bildirdi.

Ordusunu peşine takıp Anadolu'ya geçti. Fakat bir kötü habere toslayıp bocaladı:

"Hünkârım, Aydınoğlu Cüneyd isyan üzredir, ata yadigârı topraklarımızı çiğneyip ahaliye olmadık zulümler eyler."

Padişah acı acı gülümsedi:

"Ne uslanmaz, ne arlanmaz mahlûktur bu, daha önce de isyan üzre olmuş, yakaladığımızda ayaklarımıza yüz sürüp affımızı istirham etmiş ve affolunmuştu. Haddini bildirmemek olmaz. Biz Anadolu birliği uğruna gecemizi gündüzümüze katarken bunlar gaile çıkarmakla, Müslüman tebaya zulmetmekle iştigal ederler. Kuvvetleri varsa küffar üzre gitseler ya..."

Hiddete gelip kükredi:

"Tez atların başını İzmir canibine döndürün, Karahanoğlu şimdilik kalsın, evvela Cüneyd'in kârını itmam eyleyelim."

Atlar doludizgin koptu, mızraklar hınçlı bir sertlikle dikildi ve şanlı ordu Aydınoğlu'nun üstüne gülle gibi

²⁷ A.g.e., s. 82-83.

düştü. “Nahak yere gasp ittiğün yerlerden derhal çık, mülkümüzde meydana getürdüğün zarar ve ziyanı tazmin et, yoksa...”

Cüneyd Bey, bu mektubu cevap dahi vermeden elinde tuttuğu yerleri tahkime koyulunca Yıldırım'ın oğlu, yıldırım misali çaktı. Önce Çandarlı'ya cebren girdi. Ardından Menemen, Kayacık ve Nif'i (şimdiki adı Kemalpaşa) alarak İzmir önlerinde ordugâh kurdu. Sultan I. Mehmed İzmir önlerinde ordugâhını kurar kurmaz, komşu adaların hakimleri, komşu memleketlerin beyleri hep birden vergilerini vermeye, sadakatlarını arz etmeye geldiler.

Bazıları da padişahın adaletine güvenerek Cüneyd'in haklarında reva gördüğü zulümlerden şikâyeteye başladılar.

Bu sırada Osmanlı Hükümdarının himayesini isteyenlerin arasında Foça, Midilli, Sakız hakimleri olan Ceneviz büyükleri, Germiyan, Teke, Menteşe Beyleri ve “Kudüs'ün Aziz Yahya Şövalyeleri”nin (Rodos Şövalyeleri) üstad-ı azamı da bulunuyordu.²⁸ Osmanlı Sultanı'ndan yardım istemekte haklıydılar. Çünkü Osmanlı, Anadolu ve civarının nizamı demekti.

Koca çınarın dalları, vaktiyle görülen bir rüyayı hakikat edercesine yedi iklime adalet dağıtıyor, gölgesinde insanlar, Müslüman olsun, Hıristiyan olsun daha güvenli, daha rahat ve mesut yaşıyorlardı.

Osmanlı çınarı budandı budanalı her taraf karışmış, anarşi her tarafta kol gezmeye başlamış, güçlü güçsüzü ezer olmuştu.

Çınarın yeniden neşv ü nema bulduğunu görenler,

²⁸ Hammer, c. 2, s. 153.

koşarak geliyor, bir an önce çınarın gölgesine sığınmak istiyorlardı.

Çelebi Sultan, teklifleri müsbet karşıladı. Böylece bir deniz gücüne de sahip oldu. Osmanlıyı tekrar metbu tanımaya koşanların deniz gücünden faydalandı. İzmir’i karadan muhasara ederken müttefiklerine denizden muhasara ettirdi. İzmir bu cendereye ancak on gün dayanabildi.

Aydınoğlu Cüneyd Bey, karısını, anasını ve çocuklarını dahi bırakarak selameti kaçmakta aramıştı. Onuncu günün sabahında Cüneyd Bey’in anası, karısı ve çocukları Padişahın ordugâhına gelerek ayaklarına kapandılar. Merhamet dilediler.²⁹ Eski kaynaklarımızda belirtildiği gibi “merhameti gazabından çok” olan Çelebi Sultan, kadınların ve çocukların ağlaşmalarına dayanamadı:

“Kaleyi kayıtsız şartsız teslim ederseniz sizi de Cüneyd’i de bağışlarız. Müslüman kanı aksın istemeyiz. Beyleri serkeş diye ahaliyi cezalandıramayız. Varın gidin, kapıları açın bekleyin” dedi.

Kale kapıları sonuna kadar açıldı ve Padişah maiyetiyle İzmir’e girdi (1414). Cüneyd Bey’in önceden müdafaa için yaptırdığı kuleleri yıktırdı. Tellal çıkararak herkesin işiyle, gücüyle meşgul olmasını bildirdi. Bu arada İzmir limanı içinde bulunan bir kaleyi de geceleyin yerle bir ettirdi.

Ertesi sabah kalenin yerle bir olduğunu gören Rodos Şövalyelerinin başı –Üstad-ı azam denilirdi– Fielire de Nilac, apar-topar Çelebi Sultan’ın huzuruna girdi:

“Efendimiz, kulemi yıktılar!” diye yakındı.

²⁹ Namık Kemal, c. 2, s. 278.

Padişah hiç de telaşlı görünmüyordu:

“Nerden senin kulen oluyor bakalım çorbacı?”

“Çünkü Efendimiz, bu kule Aydın Bey zamanında Rodos şövalyelerinin parasıyla yapılmıştır. Dünya Hıristiyanlarının malıdır. Kulenin yıkıldığı Papaz Hazretlerinin kulağına giderse bir savaş ihtimali dahi belirir ve Avrupa’nın yarısı bu savaşa gönüllü katılır.”

Çelebi Sultan Mehmed baş şövalyeyi sükûnetle dindedikten sonra, birden kükredi:

“Papa ile de bir savaş çıkarmak istiyorsa elbette hazırız! Lakin hiç kimse bizi Haçlı gönüllüleriyle korkutmaya kalkışmasın. Zira ne Kosova’yı ne de Niğbolu’yu unuttuk. Size de unutmamanızı tavsiye ederiz.”

Tekrar sükûneti ele alıp konuşmaya devam etti:

“Dinle şövalye, biz isteriz ki yeryüzünde yaşayan bütün Hıristiyanlara da baba olalım. Kendilerine lütuflarda bulunalım. Çünkü hükümdarların iyilere mükâfatı, kötülere ceza vermesi gerekir. Ancak kendi tebamızın da saadetini düşünmemiz icap eder. Müslümanların bizden istekleri var. Bunları dikkate almak vazifemizdir. Bizim kaçkın kölelerimizin her biri burada sığınacak yer buluyorlardı. Ondan başka, karada ve denizde yolculuk eden bir takım serbest adamlar, İzmir’e esir olarak götürülüyorlardı. Bu da Rodos’la Osmanlılar arasında devamlı savaşlara sebep oluyordu. Biz bu kuleyi yıkarak Müslümanların isteklerini yerine getirmekle beraber, seni de memnun etmek için Menteşe toprakları üzerinde bir başka yer gösterelim ki orada bir kule inşa edesin.”

“Aman Hünkâr Hazretleri, Menteşe topraklarında

değil de Osmanlı mülkünde bir yer gösterseniz...³⁰

Padişahın kaşları yay gibi kalktı:

“Bizim sana verdiğimiz, bize aittir. Çünkü Menteşe Bey’i ancak bizim bir memurumuzdur.”³¹

Şövalye Fielire de Nilac başka söyleyecek söz bulamadığından, izin istedi. Ardından Midilli, Foça, Sakız hakimleri de gitmek üzere izin istediler. Padişah, ülkelelerinde rahat durmaları şartıyla kendilerine ve topraklarına dokunulmayacağını belirttikten sonra, gitmeleri için izin verdi. Affedildiğini öğrenen Cüneyd Bey de saklandığı yerden çıkıp İzmir’e geldi. Baş önünde Padişahın huzuruna girdi. Kendisini ayaklarına attı.

“Affediniz Hünkârım, bir hatadır işledik, şeytana uyduk, büyüklük gösterir de bağışlarsanız ömrümüz müddetince en sadık köleniz olarak hizmet eder, sıhhat ve afiyetinize duacı oluruz.”

Çelebi Sultan, Veziriazamına, sonra vezirlerine, beylerine baktı. Tasvip alıp Cüneyd Bey’e döndü:

“Hayatını evladü iyaline bağışlıyoruz. Mülkünü uhde de bırakıyoruz, ancak defalarca istismar ile kötüye kullandığın valiliğine nihayet verip seni Samsun’a gönderiyoruz. Hayatının kalan kısmında itaat üzere ol, itaat üzere olmazsan hayatına son verilir.”

Cüneyd Bey teşekkür mırıldanarak huzurdan ayrıldı.

³⁰ Hammer, c. 2, s. 154.

³¹ Bu kule Halıkarnas’ta (Bodrum) yapılmış ve “Petronion Kulesi” adı verilmiştir. Rodos’un düşmesinden sonra ise Osmanlıların eline geçmiştir.

Karaman Seferi

EVET, ŞİMDİ Karamanoğlu'na yaptıklarının hesabını sormanın tam vaktiydi. Aradaki bütün engeller kalkmış, Anadolu'nun büyük kısmı itaat altına alınmış, Osmanlı kartalı yeniden uçuşa geçmişti. Pençelerini Balkanlar'a geçirmeden evvel, Karaman işini halletmeliydi.

Bu iş pek uzun sürmedi. Osmanlı Ordusu, Karamanoğlu'nun işgaline uğramadan önce kendisinin olan, Akşehir'den başlayarak Saideli, Beyşehir ve Seydişehir'i aldı. Arkasından Konya'yı muhasara etti. Fakat günlerce süren şiddetli yağmurdan meydana gelen seller, cihanı kaplayan ordunun çevresinden hayli hayvan ve eşyayı alıp götürerek epeyce kayıplara sebep oldu.³² Neşri'ye göre, bu hadise yüzünden Konya Kalesi zaptedilemedi. Karamanoğlu II. Mehmed'in sulh için yalvarıp yakarması ve affını istirham etmesi üzerine sulh yapıldı.

Çelebi Sultan Canik taraflarına geçti. Padişah ve or-

³² *Tâcü'd Tevârih*, c. 2, s. 83.

dusu Konya önlerinde görünmez olunca Karamanoğlu'nun isyan duyguları tekrar yeniden kabarıp cesaretini toparladı. Tekrar Osmanlı topraklarına saldırdı. Bunu duyan padişah,

“Bu ne arlanmaz, ne utanmaz, ne Allah’tan korkmaz heriftir!” diyerek Canik Seferi’ni tatil etti ve Karaman’a doğru cebri yürüyüşe başladı. Ama Ankara civarında hastalandı. Bilge hekimlerin gayretleri bir netice veremeyince devlet erkânından temiz yürekli bir bey, ülkeler açan padişahın katına çıkarak,

“Padişahım,” dedi.

“Germiyanoglu’nun edebiyat, sanat meraklıları arasında Şeyhî mahlâsıyla tanınmış³³ Mevlana Sinan adlı çok bilge bir hekimi var. Yaptığı ilaçların şifa verdiğini duydum. İşinin ehli imiş... Ferman buyurunuz getirelim, umulur ki derdinize deva olur.”

Padişah razı oldu ve Şeyhî alelacele ardugâha getirildi. Hoca Sadüddin’in ifadesiyle şifalar getiren hekim, Sultanın yıldızlarla süslü otağına girdi. Devleti kucaklayan kolunu alıp nabzını anlamaya çalışarak ne kadar uyduğunu, günün nasıl geçirdiğini sordu. Böylece sebepleri inceleyerek hastalığını ve kaynaklarının ne olduğunu bildi. Sıkıntıların birbiri üzerine yığılmasından doğan çarpıntı ve kargaşanın uzayıp bitmemesinden meydana gelen yürek daralması emarelerini bir bir gözleyerek işin sonunda dua ağzını açıp övgüler saçıp şöyle dedi:

“Ey felek kudretinde, melek yaratılışında olan Padişah! Güzel vücudunun bu derece zayıf düşmesinin ve

³³ Hüsv ile Şirin’i nazma çeviren meşhur şair Yusuf Sinanüddin Şeyhî (1317-1428).

bu tehlikeli hastalığa yakalanmasının başlıca sebebi ruhça geçirdiğin sıkıntılar ve sonu gelmeyen işkiler olmuştur. Vücudunun hiçbir uzvunda, ne içte ne de dışta başka bir kusur yoktur. Fazla yorulmaktan ve hamiyetinden doğan gayretten başka sebep hatıra gelmemektedir. Çeşitli düşünceler altında boğulan zihnine zafer haberinden daha güzel deva olmaz.³⁴

Teşhis ve tedaviden son derece memnun olan Padişah, Şeyhî'ye Tokuslu Köyü'nü tımar verdi. Tekrar yola çıkıp Konya önlerine geldi.

Yapılan meydan savaşında Karamanoğlu ordusunu darmadağın etti.

Vezir Bayezid Paşa, tarihin seyrinden anlaşıldığı kadarıyla Karamanoğlu'nun şahsî dostuydu. Ancak devletine ve Padişahına bağlılığı ağır bastığından, Karamanoğlu'na oyun etti. Bir hile ile Karamanoğlu'nu yakalayıp ordugâha getirdi. Padişahın otağı yanında kurduğu çadıra yerleştirdi.

Sonrasını Hoca Sadüddin'in *Tâcü'd Tevârih*'inden sadeleştirip özetleyelim.

Padişah iyice iyileştiği neşeli bir gününde Karamanoğlu'nun katına çıkarılmasını istedi ve kırgın bir tavırla ona şöyle seslendi:

"Bu ne haldir ki hep gaile çıkarırsın? O ne sözde durmamaktır ki hep sizde olur? İsyan etmeye nasıl yeltenirsin? Şimden geri ne gûna muamele idelim ve size nice şefkat ve güleryüz gösterelim? Dostluk yolundan sapıp fesatlık göstermekten çekinmedin. İnsaf ölçülerinde haddi aştın. Fesatlık akınları ile mamur ülkemize taştın. Bundan sonra nasıl aman verelim? Seni salmak karga-

³⁴ *Tâcü'd Tevârih*, c. 2, s. 84-85.

şayı sürdürmektir.”

Karamanoğlu bu kızgın sözlerden dehşete kapılmış, o korku ile aklı başından gitmiş, bir zaman öyle sus pus olmuştu. Sonra dua ve niyazla ağzını açıp kulluğunu sunarak şöyle dedi:

“Ey zaferleri başına çelenk yapan Padişah, ey kerem ve ihsan sahibi, bu sefer de bendenize kerem kıl, Cennetmekân atalarınızın azatlı kölesiyim, merhamet eyle. Yemin ederim ki bu can bu tende durdukça Padişahın memleketine asla göz koymayacağım. Şimden girü fesatlık kılıcını kınından çıkarırsam, ona göğsüm yatak olsun ve ölüm yayının gerileceği nişan tahtası olayım!”³⁵

Çelebi Sultan’ın iyi niyetine, müsamaha ve şefkatine bakınız ki halkına onca zulmü reva gördükten başka, babasının kemiklerini –yahut türbesini veya camiini– yakmaya kalkışmak gibi şenî bir fiilin de sahibi olan düşmanını tekrar affetmiştir. Sadece haksız yere gasp ettiği toprakları elinden almakla yetinmiştir. Bu anlayış, bu şefkat, Karamanoğlu’nun kalbinde yer bulamamıştır, ama Karamanlıları içten fethetmiştir.

Çelebi Sultan’ın, Karamanoğlu’ndan aldığı yerler arasında Kütahya da bulunmaktaydı. Kütahya’yı kendisine alabilecekken yine dâhiyane bir siyasî manevra ile eski sahibi Germiyanoglu II. Yakup Bey’e iade etmiştir ve Yakup Bey, Kütahya’da yaptırdığı bir imaretin kitabesinde şükran duygularını şöyle ifade etmiştir:

“Hicretin sekiz yüz on dördünde tamam oldu. Kapusu açıldı. İşlendi. Beş ay işlendikten sonra, Karamanoğlu sebebiyle iki buçuk yıl muattal kaldı. Ondan sonra İlah Hüdavendigâr’ın (Çelebi Sultan’ı kasetmektedir)

³⁵ *Tâcü'd-Tevârih*, c. 2, s. 88–89.

devletun artırsun, geldi. Karamanoğlun sürdi, bu yirleri hep girü aldı, bana virdi.”³⁶

Karamanoğlu II. Mehmed’e gelince: “Karaman’ın koyunu, sonra çıkar oyunu” sözünü tarihe tescil ettiren bir tavır sergiledi. “Bu can bu tende durdukça” diye başlayan yeminini ederken meğer koynunda bir güvercin saklıyor ve güya “bu can bu tende” derken güvercini kastediyordu.

Çadırına döner dönmez koynundaki güvercini çıkarıp Salıverdi ve “İşte can tenden uçtu, yeminimizin hükmü yerine geldi, bizim Osmanlılarla düşmanlığımız beşikte başlar, mezara kadar sürer. İntikamımızı alacağız,” diyerek fesada tekrar başladı. Yazık ki Padişah, Konya önlerinde değildi. Edirne’ye dönmüştü. Edirne’de Arnavutluk fetihleri için hazırlanırken kötü haberi aldı. Hiçbir tepki göstermedi. Sadece bir âyet-i kerimenin mealini tekrarladı.

“Elbetteki yemin ettikleriniz hakkında sorguya çekilirsiniz.”³⁷

Gerçekten de Karamanoğlu II. Mehmed biraz gecikerek de olsa yemininin keffaretini hayatıyla ödedi. O zamanlar Adalya Kalesi diye isimlendirilen Antalya’yı kuşattığı sırada, vaktiyle güvercin gizlediği yerden yaralandı ve öldü (1426).

³⁶ İ. Hami Danişmend, *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, c. 1, s. 173.

³⁷ Mâide Sûresi, 89.

Venedik’le İlk Deniz Savaşı

1 415 YILI başlarından beri Padişaha sık sık kötü haberler veriliyordu:

“Venedikliler bir kalyonumuzu bastı.”

“Siklad hakimi Dük Pietro Zeno bir kadirgamızı batırdı.”

“Pietre Zeno’nun korsanları iki baştardamızı topa tuttu.”

Nihayet sabırtaşı çatladı ve Padişah amirallerle diğer devlet büyüklerini içtimaya çağırdı:

“Pietro Zeno nam habisin Venedik hesabına yaptığı şüphe olmayan melanetlerine karşılık vermek vacip olmuştur. Cennetmekân pederimiz tarafından kurulan donanma-yı Hümâyunu sınamak zamanıdır. Gerçi denizlerde Venedik’e meydan okuyabilecek kuvvete henüz erişmiş değiliz. Ancak yersiz taarruzlara daha fazla sessiz kalmamız düşmanlarımızı şımartacaktır. Haklarımızı sonuna kadar müdafaa için bir deniz muharebesini göze almamız lazımdır.”

Gözlerini Çavlı Bey’e dikti:

“Bak a Çavlı Bey, denizdeki gücümüz sana emanet.

Muharebenin sevk ve idaresini sana tevdi eyledik. Allah muzaffer etsin. Zeno habisine dersini vermeden geri dönme.”

Çavlı Bey eğildi:

“Ferman Hünkârıdır. Zeno’ya dersini vermeden geri dönmeyeceğim.”

Hammer’e göre Çavlı Bey 42 yelkenliden müteşekkil Osmanlı donanmasını alıp Çanakkale Boğazı’ndan çıktı. Andros, Poros, Milos ve diğerlerinden meydana gelen Siklad takımadaları hakimi Naksos Dükası Venedikli Pietro Zeno ile kanlı bir deniz savaşına girişmeden önce Eğriboz Adası’nı bastı. Külliye’li miktarda ganimet ve esir aldı (1415).

Sonra Osmanlı Donanması Gelibolu’ya çekildi. Dük Pietro Zeno müthiş bir paniğe kapılarak Venedik’ten takviye istedi.

Amiral Pietro Loredano kumandasında gelen büyük Venedik donanması, Ege’de kıstırdığı Ceneviz Kalyonu’nu takip ede ede Çanakkale Boğazı’nı geçti.

Ceneviz Kalyonu Osmanlı karasularına iltica etmişken Venedik Donanması’nın hücumuna maruz kaldı. Bunun üzerine Osmanlı Donanması karşılık verdi ve böylece Venedik’le ilk deniz savaşı başlamış oldu.³⁸

Karşılıklı top atışıyla başlayan savaş kısa süre içinde çok şiddetlendi.

Venedik Donanması kestirmeden neticeye ulaşmak

³⁸ Kadrin şu garip tecellisine bakınız ki ilk deniz savaşı bir dost ülke gemisinin bize sığınmasıyla çıkmış, son savaşa Osmanlı Devleti yine benzer bir sebeple sürüklenmiştir. Hatırlayacağınız üzere, yine Çanakkale Yarımadası’nda, öncekinden tam 500 yıl sonra cereyan eden büyük savaşa, devlet, Goben (Yavuz) ve Breslav (Midilli) adlı iki Alman muhribinin Türkiye’ye sığınmasıyla gelişen hadiseler yüzünden sürüklenmiştir.

için Amiral Çavlı gemisine doğrudan hücumla geçti. Çavlı, kahramanca vuruşarak şehit düştü.

Venedik Donanması amirali ise gözünden ve elinden iki ok yarası aldı. Karşılıklı büyük can ve gemi kaybı oldu.

Sonunda iki taraf da çekilmek zorunda kaldı (29 Mayıs 1416).

Venedikliler, ellerine geçirdikleri esirleri vahşice öldürdüler.

Bu deniz savaşı Osmanlılara 27 gemi ve bir hayli cana mal oldu.

Donanma henüz kuruluş safhasında idi ve Osmanlı, deniz savaşlarında oldukça tecrübesizdi. Bu savaşın getirdiği en büyük kâr ise tecrübedir.

Bu tecrübenin ışığında donanma yeniden kurulacak ve kısa sürede dünyanın en şanlı donanması haline gelip Barbaros'ları, Turgut'ları, Aydın'ları, Uluç'ları, Kılıç'ları yetiştirecek, Akdeniz'i "Türk Gölü" haline getirecektir.

Ne hikmettir bilinmez, Osmanlı Donanması mağlup sayılmakla birlikte, sulh isteyen taraf Venedik'tir.

Derhal Osmanlı Padişahına elçiler göndermiş, kıymetli hediyeler takdim etmiş ve sulh talebinde bulunmuştur. Galiba Venedik, Osmanlı akıncılarının Bosna yolu ile karadan kendi memleketlerine sarkmalarından korkmuştur.

Karşılıklı imzalanan andlaşmanın altıncı maddesi dünya denizcilik tarihi cihetinden fevkalade ehemmiyet taşımaktadır.

Mezkûr madde Marmara ve Akdeniz'de korsanlık yapan gemilere düşman muamelesi yapılması hükmünü âmiridir ki bu, dünya denizcilik tarihinde ilk defa korsanlığın hukuk dışı bırakılması demektir.

Böylece korsanlığı hukuk dışı sayan ilk devlet olma şerefi de Osmanlılara aittir ki, bunu Avrupalı hukuk âlimleri de kabul etmektedir.³⁹

³⁹ Namık Kemal, s. 286.

Balkanlar'a Dönüş

ÇELEBİ SULTAN, Anadolu ile uğraştığı sıralarda da Balkanlar'ı başıboş bırakmamıştı. Evranosoğlu İshak Bey komutasında esen akıncı fırtınası, Balkanlar'da gerekli bölgelere sürekli akınlar yapıyor, Osmanlı varlığını her zaman hissediliyordu. Buna rağmen, 1416 tarihine kadar Balkanlar'da geniş çaplı bir askerî harekâta girilmemişti.

Balkanlar'da girişilecek geniş çaplı bir askerî harekâtın Avrupa'yı tahrik edeceği ve yine Papa'nın teşvikiyle bir Haçlı Ordusu'nun hazırlanmasına yol açabileceği hesaplanmıştı. Osmanlı yeniden derlenip toplanma ve tiresinde bunu göze alamazdı. Bir Haçlı savaşında galip gelse bile savaş sırasında Anadolu'da meydana gelebilecek kargaşalıklar devlete çok pahalıya mal olabilirdi. Bu bakımdan, Çelebi Sultan "Önce Anadolu" diyor, her tarafa hâkim olabilecek seviyeye gelmeden Balkanlar'a yürümüyordu.

Ancak bunu temin ettiğinde inandıktan sonra, Balkanlar'a teveccüh etti.

Balkanlar'da Çakan Şimşek

NİYETİ, KARDEŞİ Musa Çelebi'nin kayınpederi ve baş yardımcısı olan Eflâk Prensi Mirçe'yi bertaraf edip kendisine bağlılık andı içen Dan isimli prensi tahta geçirmektir. Buna mukabil Mirçe, Macar Kralı Sigismund'dan yardım görüyordu. Sigismund, Niğbolu sonrası kaçırdığı tahta yeniden kavuşmuş ve kuvvetlenmişti.

Niğbolu hezimetinin kara lekesine alınından silecek bir zaferle hem Balkan memleketlerine kendisini kabul ettirmek hem de Avrupa devletleri nezdinde itibarını kazanmak emelindeydi. Bu hesaplarla Mirçe'ye yardım ediyordu.

Padişah, kendisine bağlı Anadolu Beylerine ferman gönderip vaktinde orduya ilhak etmelerini istedi. İsfendiyar Bey, hazırladığı kuvvetin başına oğlu Kasım Bey'i geçirip derhal emredilen yere gönderdi. Diğer Beyler de gelince, Padişah Edirne'ye geçti. Biraz dinlendikten sonra Tuna kıyılarına indi. Padişahın emriyle nişanları

zafer olan sipahiler Tuna'yı geçerek Eflâk diyarına at saldılar.⁴⁰

Yapılan ilk savaşta Eflâk Ordusu perişan oldu. Sigismund'un Mirçe'ye yardım için göndermiş olduğu birlik dağıldı. Birliğin komutanı Etienne Losonz öldü.

Çaresiz kalan Prens Mirçe, üç yıllık haracı denkleştirip Musa Çelebi'nin adamlarından olduğu için vaktiyle Eflâk'a sığınmış bulunan İzzet Bey'le Padişaha gönderdi. Oğlunu da rehin verdi. Suçunun bağışlanmasını diledi. Bundan böyle her yıl muntazaman haraç gönderecek, Osmanlı Padişahının emrinden dışarı çıkmayacaktı.

Esasen sulhçu bir yaradılışa sahip olduğu bütün kaynakların tescilinde bulunan Sultan Çelebi Mehmed, Hoca Sadüddin'in ifadesiyle, "Eğer barış istiyorsan düşmanın başını ezme" görüşünden hareket ederek Mirçe'yi affetti. Fakat sözünden dönmesini önlemek için tedbirler aldı. Tuna'nın öbür yakasında, Rusçuk karşısında Yerköy Kalesi'ni inşa ettirdi. Ayrıca Tuna'nın sağ kıyısında bulunan İsakçı ve Yenisle hisarlarının duvarlarını yükselttirdi.

Artık uslanmış olan Aydınoğlu Cüneyd Bey'i de Niğbolu muhafızlığına getirdi. Böylece Eflâk Prensi sıkıvrak bağlanmış, izinsiz soluk alamayacak duruma getirilmişti. Şimdi sıra, Mirçe'ye yardımcı kuvvetleri gönderen Macar Kralı Sigismund'un sindirilmesindeydi.

Bu niyetle harekete geçen Çelebi Sultan, Trajan Köprüsü civarındaki Saint-Severin Kalesi'ni fethetti. Bazı şehirleri basıp külliyetli ganimetler aldı. Badkersburg şehrini sıkıştırdı. Şehir düşmek üzere iken Nemçe (A-

⁴⁰ *Tâci'd Tevârih*, s. 92.

vusturya) askerleri Dük Ernest komutasında şehrin imdadına yetiştiler.

Osmanlıların çığ gibi büyüyerek yayılması Sigismund'u fena halde ürkütmüştü. İtibar kazanayım derken itibar kaybediyordu. Aman dilemek ve barış yapmaktan başka çare bulamadı (1416).

Gerçi başta Hammer olmak üzere, Bonfinius Chalcondyle (Halkondil), Ducas (Dukas), Laugier ve benzeri ecnebi tarihçiler, Sigismund'u öve öve bitiremezler. Bu savaşta Sigismund ve komutanlarının kahramanlıklarını destanlaştırmaktan büyük bir zevk duyarlar. Hatta Hammer –ki Osmanlı vakanüvislerinin şanlı zaferlerimize azıcık mübalağa katmalarına dayanamaz ve bunları insafsızca hicveder– bu münasebetle öyle bir hikâye anlatır ki akla ve mantığa sığdırmak mümkün değildir.

Güya Bosna'daki Osmanlı akıncılarının komutanı İshak Bey'e, Macar kuvvetleri komutanı Makedonyalı Nicolas Peretfy, teke tek dövüşmeyi teklif etmiş, dövüş sırasında mızrağını öyle bir saplamış ki İlyas Bey'in sırtından çıkmış, sonra ayağını İlyas Bey'in göğsüne bastırıp başını gövdesinden ayırmış. Bunun üzerine korkan Osmanlı akıncıları kaçışmışlar.⁴¹

Macar tarihinde bile yer bulamayan bu hayalin neresini düzeltelim?

Bir kere akıncılar savaş meydanında teke tek dövüşmez, topluca hücum ederler. İkincisi, gerektiğinde birkaç elin parmakları kadar az bir kuvvetle, kat kat üstün kuvvetlere pervasızca saldırıp galip gelen bir akıncı kolu, komutanın ölmesi üzerine korkup kaçmaz. Ölen komutanın yerini hemen yardımcısı alır ve savaşa de-

⁴¹ Hammer, s. 163-164.

vam edilir. Her komutanın ölümünden korkup kaçsalar, bütün Avrupa'ya asırlarca korku verebilirler miydi?

Akılları tökezleten akınlarla bugünün mantığını bir hayli zorlayan zaferleri kazanabilirler miydi?

Yer yer şahit olduğumuz gibi ecnebi tarihçiler, din-daşlarının ve ırkdaşlarının haysiyetini koruma telaşıyla tarihe eğilmişler, bazı başarılar uydurmak suretiyle Osmanlı karşısında hezimet dolu tarihlerini biraz olsun kurtarmaya çalışmışlardır. Fransız tarihçisi Grenard da bunu itiraftan kendini alamamaktadır: "Tarihi çok millî bir ifadeyle yazışımız, görüşümüzü daraltmıştır."⁴²

⁴² Fernand Grenard, *Asya'nın Yükselişi ve Düşüşü*, s. 43.

Yeni Seferler Yeni Zaferler

BALKAN SEFERİ'NDEN zaferle dönen Padişah, şartları gözden geçirmiş ve kurmayına muhteşem işaretini vermiştir:

“Avlonya üzerine seferimiz vardır, tiz hazırlıklar ikmal olunsun!”

Fakat İsfendiyaroglu Kasım Bey'in buna bir itirazı oldu:

“Şevketlü, mehabetlü Hünkârım, bendeniz bilhassa Macaristan Seferi'nde sizi yakinen tanımak şerefine mazhar oldum. Niyyetinizi öğrendim. Temel maksadınızın îlâ-yı kelimetullah olduğunu idrak ettim. Devletimi ve milletimi de bu yolda görmek ne büyük mura-dımdır. Pederime bir mektup yazınız. Ya size ilhak it-sün veya beyliği bendenize terk itsün. Ki daha da kuvvetlenip maksada ulaşalım.”

Kasım Bey'in gözlerinde hayranlık ifadesi vardı. Padişaha bu derece yakın olduktan sonra, bir daha ondan uzak düşmek, hatta hadiselerin zorlamasıyla zaman içinde bazı doğruları unutup başka türlü düşünmek istemiyordu. Samimiyetle Çelebi Sultan'a bağlanmıştı.

Ondan kopmamanın yollarını arıyordu.

“Bu mümkün görülmezse” diye devam etti. “Bırakınız, bendeniz ölünceye kadar sadık bir köleniz olarak büyük davanıza hizmet edeyim.”

Padişah bu sözlerden çok duygulandı. Esasen kendisi de İsfendiyar ülkesini istiyor, fakat bir gaile çıkmasından çekiniyordu. Mademki teklif Kasım Bey’den gelmişti, onun teklifini babasına iletmekte bir mahzur olmazdı.

“İhtiyar pederini üzmemek istemeyiz,” diye konuştu. “Belki beylik sevdalıdır. Bazı yerler kendünün olsun. Lakin Kastamonu, Çankırı, Tosya, Kalecik ve Bakır Küresi mevkillerini de sana terk itsün. Bu malikânede sen hüküm süresin ve tarafımızdan çağrıldıkta hemen gele-sin.”

Kasım Bey boyun büktü:

“Ferman Hünkârıdır, emrini can-baş üstüne ko-ruz.”

Padişah hemen bir name yazdırıp İsfendiyar Bey’den adı geçen yerleri istedi. “Mezkûr yirleri oğluna dirlik vir, idarede söz sahibi olsun ve iyi yetişsin” diyordu.

Bir süre sonra İsfendiyar Bey’in veziri meşhur vaiz Mehmed Efendi, Padişah huzuruna gelip İsfendiyar Bey’in istirhamını bildirdi:

“Padişahım, geçimimi Bakır Küresi ile Kastamonu’nun gelirleri sayesinde temin ediyorum. Keremli huzurunda dileğim odur ki, bu iki yeri bana lütfeyle. Ancak benden alacağın diğer yereri oğluma virme. Zira ki, gönlüm ondan iyice kırılmış bulunmaktadır. Topraklarımı kendi ülkene kat ve dilediğin gibi tasarruf et.”

Çelebi Sultan İsfendiyar Bey'in⁴³ dileğini kabul etti. Çankırı Sancağı'nı Kasım Bey'in tımarına kattı. Kasım Bey ömrünün sonuna kadar Osmanlı Devleti için çalıştı.

Bu meseleyi de böylece tatlıya bağlayan Çelebi Sultan, tasarısını gerçekleştirmek için Arnavut içlerine yeni bir akın yaptı ve bu akında Avlonya despotluğuna son verdi. Avlonya, Balkan Savaşı'nda (1912) elimizden çıkıncaya kadar tam 495 sene Türk hâkimiyetinde kaldı.

⁴³ İsfendiyar Bey'in eski adı Cendereoğlu (Çandarogulları) Beyliği'dir. Bu beyliğe Osmanoğulları eliyle son verilmiş, ama Timur tarafından tekrar hortlatılmıştır. Başında İsfendiyar Bey bulunduğu için de ikinci dirilişten sonraki adı İsfendiyaroğulları olmuştur.

Beyleri Kandedir?

1 418'DE TİMURÎLERDEN Pir Ömer'in, vali bulunduğu Erzincan'dan çıkıp küçük beyleri istilaya başlaması üzerine, Şarkî Karahisar Bey'i Melik Ahmed oğlu Hasan Bey, Amasya Valisi Çelebi Sultan oğlu Şehzade Murad'a -istikbalin II. Murad'ı- müracaatla korunmasını istemiş, Şehzade babasına durumu bildirmiş ve bunun üzerine Padişah harekete geçmiştir.

Kargaşayı değerlendirmek isteyen ve Padişaha verdiği toprakların mukabilini alabileceğini zanneden İsfendiyar Bey de bu sırada Samsun ve Bafra taraflarını almış, küçük oğlu Hızır Bey'i buralara vali tayin etmiştir. Fakat Çelebi Sultan çabucak yetişip duruma hâkim olmuştur.

O tarihlerde Samsun, tıpkı İzmir gibi iki bölge halindedir. Birine "Müslüman Samsun'u" diğetine ise "Gâvur Samsun'u" denmektedir.

Son durumda Müslüman Samsun'u İsfendiyaroğlu Hızır Bey'in, Gâvur Samsun'u ise öteden beri Ceneviz Hükümeti'nin hâkimiyeti altındadır.

Bu seferde her iki Samsun alınıp Osmanlı toprakla-

rına katılmıştır. Hızır Bey mukavemet etmemiş, Padişahı yolda karşılayarak kalenin anahtarlarını vermiştir.

1449'da Bursa'da muhteşem Yeşil Cami'nin temelini atan I. Mehmed, aynı yıl, vaktiyle ağabeyi Süleyman Çelebi tarafından Bizans'a bırakılmış olan Hereke, Gebze, Darıca, Kartal ve Pendik taraflarını ikinci defa fethetmiş, Bizans'ın Anadolu'daki varlığını yeniden nihayete erdirmiştir.

Rivayet olunur ki Samsun ve Canik civarını fetihden dönen I. Mehmed, İskilip taraflarında birkaç bin çadırılık bir Moğol kafilesine rastladı. Önceden Padişahın oradan geçeceği bildirildiği halde kimse istikbale gelmemişti.

"Beyleri kandedir?" diye sordu.

Derhal araştırılıp tespit edildi.

"Hünkârım, reisleri Samgra soyundan Minnet Bey'dir. Kendisi maiyetiyle bile düğüne gitmiştir."

Mülkünde barınan bir kfile reisinin, ordu-yu Hümâyunu karşılamak yerine düğüne gitmeyi tercih etmesini tâbiyet esaslarına aykırı bulan Sultan I. Mehmed şöyle dedi:

"Biz cenk ederken Mongol Bey'i düğünden düğüne koşuyor. Rikâb-ı Hümâyunumuza gelmeyip ziyafete gitmek davay-ı istiklalde olduklarına delildür."⁴⁴

Ve ferman etti:

"Rumeli'ne naklolunup Filibe civarına iskân olunsunlar."

Emir derhal yerine getirildi. Filibe yakınlarındaki Tatar Pazarcığı işte bu topluluk tarafından meydana ge-

⁴⁴ Hammer, s. 166; *Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, s. 178; İ. Hakkı Uzunçarşılı, s. 359 ve Yılmaz Öztuna, s. 376.

tırılmıştır. Bu davranışını dillerine dolayıp I. Mehmed'i kinayan ecnebi tarihçiler, bazı hususları kasten unutmuyorlar.

Bir kere Rumeli'ye Müslüman nüfus iskân etmek öteden beri tatbik edilen bir devlet politikasıdır ve bazı zaruretlerden kaynaklanmaktadır.

İkincisi, Rumeli'ye göç ettirilen kabileler daha iyi şartlara kavuşturulmuştur ve asla mağdur edilmemiştir.

Üçüncüsü, Moğollar kısa bir süre evvel Anadolu'yu baştan sona yakıp yıkmış bir kavim olmakla, bölge ahalisi tarafından benimsenmemekte, zaman zaman bölgede rahatsızlık unsuru olmaktadır.

Dördüncüsü, yakın bir tarihte Müslüman olmuş bulunan bu kabile eski dinlerinden kalma bir takım bidatları henüz terk edemediğinden, bunları saf Müslümanlar arasına yayması muhtemel olup bu ihtimalin en kestirme yoldan bertaraf edilmesi lazımdır.

Bu da onları Rumeli'ye göndermekle kabildir. Zaten başıboş bırakılmayacaklar, arkalarından sevk edilen din âlimleri sayesinde dinlerinin her kaidesini öğrenecekler, zamanla saf Müslümanlar olup dinlerini yaşamaya başlayacaklardır.

Beşincisi ise diğer zaruretleri yok farz edersek bile ortaçağda bir kavmin sürülmesi, hatta yok edilmesi için başlı başına bir sebep teşkil etmektedir ki o da küffar üze gazadan dönen şanlı orduyu ve Padişahı karşılamalarıdır.

Nitekim Minnet Bey'in bu tutumu "dava-yı istiklalde olduklarına" delil sayılmış, Osmanlı Ordusu'nu ve Padişahını kaale almayan bu tavır isyana hazırlık şeklinde görülmüştür.

Anadolu senelerce fetret fırtınasında bocaladıktan sonra, en küçük kıpırtılardan endişeye kapılmamak, ta-

biatıyla mümkün değildir.

Zaten aynı günlerde Simavna Kadısı oğlu Şeyh Bedreddin İsyanı alev tutmakta ve Anadolu yeni bir yangının sıcaklığını yüreğinde hissetmektedir.

Simavna Kadısı Oğlu Şeyh Bedreddin

YENİ BOY atmış minarelerden günde beş kere yükselen ezan seslerinin şهادetiyle Müslümanlığını cihana ilan eden Edirne, o gece pek suskundu. Sokaklarda sadece muhtemel bir savaş için kilise kulelerinden sökülen koca çanları dövüp kılıç kalkan yapmaya uğraşan usta demircilerin çekiç sesleri vardı. Şehir, olacakları sezmiş gibi hüznölü bir uykuya dalmıştı. Sarayın çevresini kollayan nöbetçiler bile çıt çıkarmadan vazife yapıyor, ayaklarının ucuna basa basa dolaşıyor, fısıldaşarak konuşuyorlardı.

“Divan uzun sürdü.”

“Evet, ikindiden bu yana meşveret ederler.”

“Bir mühim iş var ya, encamımız hayrola. Bizans mı azdı, Eflâk Bey’i mi kaşınmaya durdu, kestiremezler. Ama bana öyle gelir ki mühüm bir hadisenin arefesindeyiz.”

“Keşke Bizans azsa da haddini bildirsek... Onlarla dost gibi kalmayı yüreğime sindirememişim. Fethedile-

cekse biz fethetmeliyiz koca Bizans'ı, alınacaksa biz almalıyız Kostantiniye'yi ki Peygamber Efendimizin medhine mazhar olup Cennet-i âlâda yer tutmalıyız.”

“Padişah Efendimiz de ister bunu. Kargaşadan baş alabilse eminim, Bizans'a yürüyecek. Lakin Osmanlı mülkünde kargaşanın sonu gelmez. Müslümanın Müslümana yaptığını ehl-i küfür birleşip üstümüze gelse yapamazdı.

Anadolu beyleri ise Timur belasından baskın çıktı. Yeni yeni toparlanmaya başlamışken başımıza gelebilecek en büyük felaket bir fitnenin daha zuhurudur. İnşallah korkum beyhudedir. Yatsı okunalı çok oldu mu?”

“Hangi yatsıyı demektesin kardaşlık? Neredeyse sabah açacak.”

“Divan hâlâ toplantıda... Bu kadar uzun sürenini ilk tir görüyorum.”

“Konuşulanları öğrenmek ister miydin?”

“Yo hayır. Bazı şeyleri bilmemek daha iyi. İnsan rahat oluyor. Zaten bilmemiz gerektiği kadarını söyleyecekler. Sabırlı olalım.”

Nöbetçilerin tam üstüne gelen divan odasının penceresindeki kalın kara perde birden kenara çekildi. İçeriden sızan ışıktaki Padişahın heyetli silüeti camda belirdi. Başlarını bir an pencereye kaldıran nöbetçiler, Padişahı fark eder etmez boyun büküp el bağlayarak “Efendimiz” diye mırıldandılar. Sonra perde tekrar çekildi ve pencereden sokağa düşen aydınlık söndü.

Padişah çok uzun süren görüşmelerden ve mevzuun ağırlığından bunalmış, karanlığın koynunda uyuyan Müslüman Edirne'den güç almak ister gibi pencereye gitmişti. Karar safhasındaydı ve bu karar bütün milleti yakından alâkadar ediyordu. Yalnız devlet, yalnız millet değil, bu sefer din de tehlikede idi.

Simavna Kadısı oğlu Şeyh Bedreddin'in Osmanlı mülküne yaydığı fesat tohumları neşv-ü nema bulur da fitne maya tutarsa yaydığı hurafeler İslâm dinini kemi-recek, hamleci gücünü eritecek, dünya yeniden karanlı-ğa sürüklenecekti.

Keşke yılanın başını küçükken ezseydi, keşke Bedreddin'i ele geçirmişken sürgüne göndereceğine katlet-tirseydi de gaile çıkarmasına engel olsaydı. Ama şefkati galip gelmiş, kuvvetli bir âlim olduğu herkesçe kabul edilen Bedreddin'i belki ıslah-ı nefis eder ümidiyle sade-ce sürgüne göndermişti.

Üstelik de ayda bin akçe maaş bağlatmıştı. O zama-nın şartlarında ancak vezirlere verilen bu ücret, Bedreddin'in alışageldiği tantanalı hayatı sürmesine belki yeterliydi. Ancak o, paranın yanı sıra kudret de istiyordu. Hatta paradan ziyade kudret istiyordu. Gözünü sal-tanat makamına dikmiş, oraya tırmanmak için bütün mukaddes kıymetleri basamak olarak kullanmakta çe-kinmiyordu.

Padişah nihayet kükredi:

“Din-i mübine fitne sokanların hakkı kılıçtır!”

Ulema fetvası çoktan verilmişti. Padişah'tan da hü-küm çıkınca divan toplantısı bitti. Sözün gerisini kılıçlar söyleyecekti. Saruhan Valisi Ali Bey'e hemen bir haber-ci çıkarıldı:

“Kuvvetlerini topla ve Bedreddin'in gözü dönmüş katillerini tepele!”

Şeyh Bedreddin'in Fikirleri

DİN VE DEVLET aleyhine bunca gaile çıkarıp Osmanlı tarihinin kaydettiği en büyük isyanlardan birinin elebaşısı olarak şöhret yapan Bedreddin'in, tarih içindeki yerine tam ve tekmil manasıyla oturtulduğunu söylemek zordur.

Geçmişte ve günümüzde hakkında çok şey söylenip çok şey yazılan bu meşhur “şeyh”i, Marksistler kendilerine mal edip methiyeler düzerler. Başta Nazım Hikmet olmak üzere, yalnız Türk Marksistlerinin değil, dünya Marksistlerinin bile öve öve bitiremedikleri Simavna Kadısı oğlu Şeh Bedreddin, gerçekten, Marks'tan önce, Komünizmin temel kaidelerini koyan bir komünist miydi?

Buna “Evet” diyenler, Bedreddin'in yaymaya çalıştığı fikirlerle, Marks'ın yaymaya çalıştığı fikirler arasındaki benzerliğe dikkat çekerler. Bunlardan bir kaçını sıralayalım:

1. Bütün insanlar eşittir.
2. Kadınlar müstesna, yeryüzünde her şey ortaktır. (Ben senin evinde kendi evim gibi otururum. Sen de

benim elbiselerimi giyer, silahlarımı, arabalarımı kullanırsın.)

3. Herkes aynı kumaştan elbise giyecek ve baş açık gezecektir. (Çinliler hâlâ böyledir.)

4. Savaşlar bir takım kişilerin menfaatleri için yapılır.

5. Zenginden alınıp fakire verilecektir.

Bugünkü Marksizm’le benzerlik arz eden bu fikirler, bazı tarih yorumcularına göre, Bedreddin’in “yüksek fikirlerini” idrak edemeyen bazı müridleri tarafından uydurulmuştur. Ne olursa olsun taraftar toplama kaygusunda olan müridleri, akıllarına ne gelirse söylemişler, bu yolla gayr-ı müslimleri, çapulcuları, vurguncuları cezbetmişlerdir.

Ama bu iddia, Bedreddin’i tarih önünde temize çıkarma gayretlerinden ibaret gibi görülüyor. Zira bir mücadelenin başını çeken kişi, etrafında cereyan eden her hadisenin mesulüdür. Kaldı ki korkunç bir gaileyi atlatıp toparlanma safhasına henüz giren ve hele Kostantiniye’yi fetih gibi büyük bir idealin peşinde bulunan Osmanlı Devleti’ne, her ne sebeple olursa olsun isyan etmek, onu ideal yolundan döndürmek gayreti, kişiyi, Allah ve tarih önünde mahkûm etmeye kâfidir.

Zaten Bedreddin’in eserleri, ehl-i sünnet ulemasınca, hakkında idam fetvası verdirecek sapıklıklarla doludur. Bedreddin’e göre öldükten sonra dirilmek yoktur. Cennet ve Cehennem bu dünyadadır. Mükemmel bir dünya hayatı yaşayabilenler Cennet’te, yaşayamayanlar ise Cehennem’dedir.

Şeytan ve melaikeler, hayır ve şer, bu dünyadaki iyilik ve kötülüğü anlatan imajlardır. Şahsî mülkiyet hakkı mevcut değildir. Dinler arası hiçbir fark yoktur, hatta Hıristiyanlık Müslümanlıktan -hâşâ- daha üstündür. Allah’ın ibadete ihtiyacı olmadığı için insanların ibadet

etmeleri gereksizdir. Allah yarattıklarından ayrı değildir. Haram sayılan her şey aslında helaldir.

Bedreddin'in yaydığı bu sapık fikirler, Müslümanlardan ziyade Hristiyanları ve Yahudileri cezbetmiştir. Bedreddin'in en yakınlarından ve sağ kolu sayılan komutanlarından Torlak Kemal bir Yahudi'dir.

Hammer'in kaydına göre, kendisine Bedreddin tarafından "Kemal-i Hübbüdîn" unvanı verilen Yahudi Torlak Kemal, sapık fikirlerin yayılması için büyük gayretler göstermiştir. Asya'daki müridlerin başına geçip Padişaha sadık olan gayr-ı müslimlerin arasına girmiş; keşişleri, papazları, hahamları kışkırtmıştır.

O ve müridleri, Hristiyanların da Allah'a tapıldığını, onları kâfir ilan etmenin küfür olduğunu söylüyor, kendilerine katılmak için gelen gayr-ı müslimleri "gökten inmiş melaike" gibi kabul ediyorlardı.⁴⁵

Aynı devirde yaşamış olan tarihçi Dukas, Bedreddin'in müridlerinin umumiyetle cahil çapulculardan, gayr-ı müslimlerden ve meczuplardan teşekkül ettiğini kaydeder. Bedreddin'in "Dede Sultan" unvanını verdiği yakın adamlarından Börklüce Mustafa'nın, aşağı tabakadan biri olduğunu yazar. Börklüce Mustafa, Şeyh Bedreddin'in fikirlerini yaymak için bir arkadaşıyla birlikte ta Sakız Adası'na gitmiş, Torlu Tas Manastırı'nda yaşayan bir rahibe, "Ben de senin gibi keşişim, ben de

⁴⁵ "Ol zamanda Torlak Hu Kemal, derlerdi, ayin ve erkân-ı batılınca bir erkân tutmuş idi. Şer'a muhalif çok işler işlerdi. Ol tâifeye Kemalîler dirlerdi. Çıplak dazlaklar idi, iki binden ziyade idi. Alem, dümbelek, neyle iz üzerine gezerlerdi. İlleri aldatub, çiftten, çubuktan ayardup kendülere benzetürlerdi. Anlar dahi türlü türlü fesada başlayub hayli mülhidlikler ve mürailikler iderlerdi. Aydın ilinde bu suretler ile durdukları yirleri harab itmişlerdi." (Paris Milli Kütüphanesi Türkçe yazmaları, Kadîm 99, s. 66, Prof. Mükrimin Halil Yinanç'ın notlarından).

senin ibadet ettiğin yaratıcıya ibadet etmekteyim. Gece vakti ayağımı ıslatmaksızın denizde yürüyerek seni görmeye geldim” demiş. Her nedense rahip buna inanmış. Hem öylesine inanmış ki Börklüce Mustafa yakalanıp idam edildikten sonra bile geceleri ayağını ıslatmaksızın denizden geçerek kendisiyle görüşmeye geldiğini iddia edermiş.⁴⁶

Fetretin boşluğunda, devletin sancılarla kıvrandığı, yaralarını saramadığı bir sırada, bazı noktalarda boşlukların henüz doldurulamadığı bir dönemde ortaya çıkan Simavna Kadısı oğlu Şeyh Bedreddin, vaktiyle Musa Çelebi’nin kendisine verdiği kazaskerlik makamından kalma itibarından da istifade ederek her türlü mukaddesi, göz diktığı saltanat tahtına tırmanmak için kullanmış ve etrafına gözü dönmüş bir sürü mürid –ki bunlar haşhaşi Reisi Hasan Sabbah’ın⁴⁷ müridlerine benzer– toplamış, yeterince güçlendiğini vehmettiği bir sırada Rumeli ve Anadolu’da fiilî isyan hareketine girişmiştir.

Başlangıçta mevziî birkaç muvaffakiyet kazanmakla birlikte, nihayet, Çelebi Sultan’ın emriyle karşısına çıkan Şehzade Murad’ın önünde müridleri bozulmuş; Börklüce Mustafa Aydın yakınlarındaki Karaburun ci-

⁴⁶ Ducas’tan naklen Hammer, s. 168 ve Namık Kemal, s. 288.

⁴⁷ Nizamül Mülk gibi bir dünya örneği bir din ve devlet adamını ve daha nice tanınmış kişileri siyasi hırsı yüzünden müridlerine öldürten Hasan Sabbah, (öl. 1124) Ehl-i sünnet ulemasının reddettiği İsmailiye mezhebinin tanınmış bir temsilcisidir. Sapık Haşhaşi (yahut Haşşâşin) tarikatını kurmuş, siyasi rakiplerini çeşitli yollarla müridlerine öldürtmüştür. Çok sarp kayalıklar üstünde bulunan Alamut Kalesi’ni ele geçirip cinayetlerinin ve sapık propagandasının merkezi yapmış, böylece Selçuklular’a meydan okuyacak kadar güçlenmişti. Müridlerine esrar içirdiği, böylece körü körüne kendisine bağladığı ve istediğini yaptırdığı rivayet edilir. Şark kaynaklarında Haşşâşiler’e, İsmailî, melahide (mülhidler) veya fidaviya (fedailer) denilir. Siyasi cinayeti dinî bir vecibe telâkki ederler, bütün haramları işlerler, dinî hiçbir kaideye uymazlardı.

varında, Torlak Kemal ise Manisa civarında yakalanarak idam edilmiştir.

Profesör İsmail Hakkı Uzunçarşılı'nın "Alevi kıyımı" demektedir. tereddüt göstermediği ayaklanmanın bastırılarak, elebaşların idam edildiğini, Şeyh Bedreddin kaçtığı Rumeli'de Alevilerle meskûn bulunan Deliorman bölgesinde iken öğrendi. Oraya da isyanı körüklemeye gitmişti. Bir hayli de taraftar toplamıştı. Torlak Kemal ile Börklüce'nin Anadolu'da muvaffak olmasını bekliyordu. İyi haberler gelir gelmez müridleriyle birlikte Edirne üzerine yürüyecek, iki ateş arasında kalan Padişahı bertaraf edip Osmanlı tahtına oturacaktı.

Zamanlamayı iyi yapmıştı. Çünkü o zamanlar Fetret Devri'nin yaralarını sarmakla meşgul olan Osmanlı Devleti, diğer taraftan saltanat davasını güden Şehzade Mustafa ile meşguldü. Padişah, Teselya ve Selanik taraflarında gaile çıkaran küçük kardeşi Şehzade Mustafa'nın üzerine gitmek zorunda idi. Böyle bir zamanda Anadolu'da Torlak Kemal ile Börklüce Mustafa'nın, Rumeli'de bizzat Bedreddin'in başlatacağı isyanlar başarıya ulaşabilirdi.

Ne var ki Osmanlı'nın üstünden eksik olmayan İlâhi rahmet burada da kendisini gösterdi. Bedreddin'in hesapları alt üst oldu. Çok güvendiği Torlak Kemal ile Börklüce yenildi. Müridleri dağıldı. Bu haber Bedreddin'in ve Deliorman'daki taraftarlarının yüreğine korku saldı. Zaten Padişah Serez yakınlarına gelmiş, Şeyh Bedreddin'in bütün yaptıklarını öğrenmişti. Veziriazamı Bayezid Paşa'nın gelip kendisine katılmasını bekliyordu. Nihayet Bayezid Paşa gelince

"Nabeca erifin kârını itmam eyle" emrini verdi.

Bayezid Paşa, "Ferman saadetlü Hünkârımın" demesiyle Şeyh Bedreddin'in üzerine yürümesi ve taraftarla-

rını dağıtıp kendisini esir alması bir oldu. Alıp Padişaha götürdü.

Bedreddin Ağaç Denizine (Deliorman) girdi. Dahı Ağaç Denizi'nden çıkıp birkaç bedbaht sofılara haber gönderdi. Kim, Zağra Ovası'nda halkı kendüye davet edeler ve şimdengerü beylik benimdur, taht bana virildi deyu. Ol sofiler Zağra Ovası'na gelüb halkı davet idüp nicesi uyub hayli hadem ve haşem sofiler yanına cem oldılar ve Musa Çelebi yanında kazasker iken kendüye nice naibler ve muhbirler var idi, cümlesi yanına cem olub geldiler.”⁴⁸

Padişah isteseydi Şeyh Bedreddin'i hemen oracıkta katlettirebilirdi. Bunu yapmayıp devrin en büyük âlimlerinden kurulu bir mahkemede muhakeme etmesi, Çelebi Sultan'ın en kritik anlarda bile adaletten ayrılmama arzusuna bağlanmalıdır. Nitekim kendisi Bedreddin'e biraz çıkmış, uygunsuz cevaplar almasına rağmen katlini ferman etmemiş, Mevlana Sadeddin-i Taftazani'nin⁴⁹ talebelerinden, devrin en büyük din ve fıkıh allamesi Mevlana Haydar Hatevî başkanlığındaki şeriat mahkemesinin hükmünü beklemiştir.

Bu mahkeme günümüzün dünyasında bile benzeri görülme-yen mükemmel bir adalet anlayışı içinde cereyan etmiştir. Tarihlerin kaydettiğine göre, Mevlana Haydar, Şeyh Bedreddin'e davasını ispat hakkı tanımış, yapamayınca kendisi onun âyet ve hadisleri tahrif yahut yanlış tefsir ettiğini muteber kitaplara dayanarak ispat etmek suretiyle, devrinin büyük bilgileri arasında ol-

⁴⁸ Lütfi Paşa, s. 73.

⁴⁹ Sadüddin Mes'ud bin Ömer (1322-1390), belâgat, mantık, metafizik, kelâm ve fıkıh alanlarında üstün bir bilgin olup medreseler için yazdığı ders kitaplarıyla tanınmıştır.

duğu herkesçe kabul edilen Bedreddin'i susturmuş, boyun büktürmüş, üstelik kendi idam hükmünü kendisine verdirmiştir.

Hoca Sadüddin'in kaydına göre, "Şeyhin ilim sahasındaki üstünlüğü ilim ve bilgi göklerinde parıldayan kişiliği herkesçe bilinen ve kabul edilen" bir gerçektir. Müşkil mevzuları çözmekte çok mahir olan bir bilginin durumunun incelenmesi işini, Padişah, bu yüzden din âlimlerine bıraktı. Mevzuun İslâm hukuku çerçevesinde halledilmesini buyurdu. Muhakemeden sonra, Mevlana Haydar, Şeyh Bedreddin'e sordu:

"İşlediğin suçun cezası nedir?"

Bedreddin cevap verdi:

"İdamdır."

Ve Mevlana Haydar hükmünü yazdırdı:

"Şeran katli helal, fakat malı haramdır."⁵⁰

Bu hüküm çerçevesinde amel olunup asi Şeyh, Se-rez'de idam olundu (1420).

Rivayete göre, sehpaye metin adımlarla yürüyen Bedreddin'in yüzü sapsarıydı.

"Yüzün neden sarardı?" diye sormuşlar.

Cevap vermiş:

"Güneş de batarken sararır."

⁵⁰ Âşık Paşazade, s. 93; Neşri, s. 546.

Şeyh Bedreddin Kimdir?

ŞEYH BEDREDDİN Mahmud, bugünün Yunanistan toprakları içinde bulunan Karaağaç ve Dimetoka arsındaki Samona Kalesi'nde dünyaya geldi⁵¹ (?-1368). Babası Kadı İsrail –yahut İsmail annesi ise Dime-toka Rum Bey'inin kızıdır.

İlk tahsilini babasından aldı. Sonra Bursa'da meşhur riyaziyeci ve astrolog Musa (1337-1430) (Kadızzade-i Rumî) ile birlikte Musa'nın Bursa kadısı olan babası Koca Mahmud Efendi'ye talebe oldu. Bir süre de Konya'da okuduktan sonra, yüksek tahsilini ikmal için Kahire'ye gitti. İlahiyat, felsefe ve mantık alanlarında uzmanlaştı. Kahire'de münzevi bir hayat yaşayan Hüseyin Ahlatî'den de tasavvuf okudu.

Ona intisap etti. Bir ara şeyhinin emriyle Tebriz'e gitti. Timur'un huzurunda yapılan ulema tartışmaların-

⁵¹ Samona Kalesi bazı menbaalarda Samacona şeklinde geçer. Bazı tarihçiler de bunu Kütahya'nın Simav ilçesi sanmışlar ve Bedreddin'e bu yüzden Simavnalı demişlerdir.

da onun bütün âlimlerini alt ederek ilmî vukufunu ispat etti. Oradan Kazvin'e geçen Bedreddin, Kazvin'den "Batınî akidesiyle dolu olarak" döndü.⁵²

Sonra Mısır'a giden Bedreddin, Memlûk Sultanı Melik Zahir Berkuk'un oğlu Ferec'e hocalık yaptı. Aynı zamanda da fıkha dair eserlerini telife başladı. Şeyhinin vefatı üzerine (1397) Kahire'ye gidip bir süre şeyhinin postuna oturdu. (Şeyhlik unvanı buradan gelir). Sonra Anadolu'ya döndü. Genellikle Şiilerle meskûn yerleri dolaştı ve buralarda iyice tanındı.

Profesör Uzunçarşılı'ya göre, Bedreddin, Anadolu'yu boşuna dolaşmıyor, Şiilerle meskûn bölgeleri boşuna seçmiyor, ileride kalkışacağı ihtilalin tohumlarını serpiyor, taraftar topluyordu.

Bu faaliyetler Osmanlı Devleti'nin Fetret Dönemi'ne rastladığı için zaten birbirine düşmüş olan idarecilerin dikkatini çekmemiş olabilir. Çekse bile kimsenin Bedreddin'le uğraşacak vakti yoktu. Ayrıca o günlerde Bedredin'in şöhreti müsbet manada idi. O kadar ki Yıldırım'ın oğullarından Musa Çelebi bile Şeyhin iyi niyetine inanıp kendisini kazasker tayin etmişti.

Gerçi kazaskerlik için lüzumlu bilgisi vardı. Devrinin allamesi idi. Ancak akidesi bozuktu ki o zamanlar bu tarafı henüz bütün çıplaklığıyla ortaya çıkmamıştı. Bedreddin'i biraz daha şımartıp biraz daha açık olmaya iten birinci sebebin kazaskerlik sırasında temin ettiği itibar ve nüfuz olduğunda şüphe yoktur.

Bu makamda iki yıl kadar kaldıktan sonra, Çelebi Mehmed'in padişah olmasıyla ikbal yıldızı sönen Bedreddin, maaşlı olarak İznik'e sürüldü. Nihayet, yukarıda

⁵² İ. Hakkı Uzunçarşılı, s. 362.

hikâye edildiği üzere isyan etti ve yine yukarıda anlatılan akıbeta sürüklendi.

İlmî kifayeti tartışılmayan Bedreddin'in, âyetlerin hükmü ile sabit bazı farzları ve iman akîdelerini inkâr etmesi –haşri, Cennet ve Cehennem'i inkâr gibi– şarap gibi bazı haramlara helal demesi sebebiyle, ehl-i Sünnet ulemasınca “mülhid” ilan edilmiştir. Ulemadan meşhur Mahmud Hüdâî Hazretleri (?-1628), Sultan I. Ahmed'e verdiği bir layihada Bedreddin'in “İlhâd ve ibahat üzere olduğunu”⁵³ ifade eder.

Büyük şeyhlerden Sofyalı Bâli Nureddinzade (?-1553) ise Kanunî Sultan Süleyman'a (1494–1566) verdiği layihada Bedreddin'i “Allah'ın gazabına uğrayarak asılmış” gösterir. Şaşırtıcıdır ki Niyazî-i Mısırî gibi bir mutasavvıf, ekser ehl-i sünnet âlimlerinin rağmına, Bedreddin hakkında müsbet düşüncelere serdetmiştir. Mısırî Divanı'nda, Muhyiddin-î Arabî ile Bedreddin-i Simavî'yi eş sayarak

“Muhyiddin ü Bedreddin, ittiler ihyay-ı din,

“Derya Füsus Niyazî, enharıdır Vâridat” der.

Böylece Muhyiddin-î Arabî'nin *Füsus'ül-Hikem* adlı eserini deniz, Bedreddin'in *Vâridat*'ını ise nehir şeklinde gösterir. Oysa ehl-i sünnet ulemasının ekserisi *Vâridat*'ın aleyhinde olmuştur. Bazıları ise şeriata muhalif yerlerini tevile çalışmıştır.

Bedreddin'in diğer bir dostu ise Nazım Hikmet'tir. “Simavna Kadısı oğlu Şeyh Bedreddin Destanı'nda, onu âdeta ilahlaştırır. Bedreddin'i, “Türkiye'nin ilk komünisti” olarak selamlar ve mirasına sahip çıkar:

“Bize hâlâ

⁵³ *İslâm Ansiklopedisi*, ilgili madde.

“Konduğumuz mirası hatırlatır

“Bedreddin Simavî’nin boynuna inen satır.”⁵⁴

Bedreddin Mahmud hakkında söyleyeceğimiz son söz şudur: İnsan ne kadar bilgi sahibi olursa olsun, hata eder. Çok şey bilmek insanı doğru yapmaz. Esas olan, insanın, bilgisiyle amel etmesi, yani “ilmiyle amel” olmasıdır.

⁵⁴ Nâzım Hikmet, *Varan* 3, (İstanbul: Burhan Cahit Matbaası, 1930), s. 19.

“Câ’li Mustafa” Vakası

“Mustafa’yı Çağatay itdi esir,
“Nice yılan sonra geldi ol emir.”
(Enverî)

“**B**RE, BU ne olmaz iştir! Biz bir taraftan Çağatay Hanlarıyla, Bizans’la, Anadolu beylikleriyle kâh boğuşup, kâh uzlaşarak devletimizi yeniden tesis uğruna cansiperane bir gayretle çalışırken Bedreddin isyan etti, derler. Üstüne varmaya sırtımızı döndükte, karındaşımızın⁵⁵ Celalî İsyanı’na soyunduğu haberi gelir. Her ne vakit cenk için Rumeli’ne geçsek Anadolu tarafindakiler, ne zaman Bursa’ya dönsek, Bizans İmparatoru ile o havalinin beyleri, İslâm’a saldırmaktan geri

⁵⁵ Yıldırım Bayezid’in oğullarından olan Şehzade Mustafa Ankara Savaşı hezimetinden sonra babasıyla birlikte esir düşmüştü. Serafeddin-i Yezdi ve Nizamüddin-i Şamî Zafernâmelerine göre, Mustafa’nın yaşı henüz küçük olduğu için savaşta geri hatlarda bulunuyordu. Timur, Mustafa ile kardeşi Musa Çelebi’yi, babaları Yıldırım’la birlikte götürdü. Şehzadeler ancak Timur öldükten sonra serbest bırakıldılar.

kamlıyorlar.⁵⁶ Çocuk yaşımda içinde bunca belalar kim, ben çektim, kimse çekmiş değildir.⁵⁷ Şimdi bu Mustafa'ya ne etsek caizdir?"

Padişah kor gibiydi, hem yanıyor hem yakıyordu. Bayezid Paşa ise suskun, önüne bakıyordu. Ankara Savaşı'nda (1402) kaybolduğu zannedilen Şehzade Mustafa padişahlık iddiasıyla ortaya çıkmış (takriben 1420), bir süre Niğde'de Karamanoğlu ülkesinde kaldıktan sonra Eflâk'a geçmiş, Eflâk Prensi Mirçe ile Aydınoğlu Cüneyd Bey'den ve tabii, Osmanlılarla yaptığı andlaşmalara rağmen Osmanlıların aleyhine olacak her teşebbüse açık yahut gizli destekleyen Bizans İmparatoru'ndan gördüğü yardımlarla güçlenip babasının tahtına sahiplik iddiasına kalkışmıştı.

Şehzade Mustafa'ya Osmanlı kaynaklarında tereddütsüz "Düzmece," "Düzme," "Sahte," "Nabedid," "Ca'lî Mustafa" denmesinin sebebi, hem bir tedbir hem de bir temenni olarak görülmelidir. Temenni, böyle bir zamanda Yıldırım Bayezid gibi bir padişahın oğluna yakışmayan bir isyana öncülük etmemesi; tedbir ise Mustafa Çelebi'nin de padişah oğlu olması itibarıyla bazı beyler nazarında hüsn-ü kabul görmesi ihtimalini bertaraf etmeye matuftur. Ama pek işe yaramamış olmalı ki başta Aydınoğlu Cüneyd Bey –ki Şehzade Mustafa'ya vezir olmuştur– ve Osmanlı Devleti'nin kuruluş safhasında büyük hizmetlerini gördüğümüz Gazi Timurtaş ile Evranos Gazi oğullarını yanına çekebilmiştir.

Aydınoğlu Cüneyd Bey, diyelim ki eski devletini diriltmek gibi bir emelin peşinde idi; Eflâk Prensi Mirçe,

⁵⁶ Çelebi Mehmed'in Sultan Halil'e yazdığı mektuptan, Namık Kemal, s. 302.

⁵⁷ Yılmaz Öztuna, c. 2, s. 382.

Osmanlı Padişahına ihanet etmek için fırsat gözlüyordu; Bizans ezeli hilekârlığını el altından körükleyerek İstanbul'un, hadis-i şerifin taahhüdünde olan fethini hiç değilse bir müddet daha geciktirmek istiyordu. Ya Gazi Timurtaş oğullarıyla, Evranos Gazi oğulları gibi saf, temiz, devletin menfaatleri karşısında tarih boyunca canlarını dahi fedadan çekinmemiş aileler bu isyana hangi gerekçe ile taraftar oldular?

Devletin yeniden toparlanma safhasında, son derece tehlikeli olduğunu bile bile kendilerince haklı sebepleri olsa dahi nasıl bir isyanın içinde yer alabildiler?

Bundan çıkarılacak ders herhalde şu olmalıdır: Fert, aile yahut aşiretlerin geçmişteki hizmetleri, gelecekte hata etmeyeceklerine delil olamaz.

Yıldırım'ın altı oğlu kaldı; biri cenkte düşüb belirsiz oldu. Ana Mustafa Çelebi dirlerdi, sonra Selanik'ten çıkub huruç itdi. Düzme Mustafa dedikleri oldur.” (Oruç Bey Tarihi)

Timur'un ölümüyle serbest bırakılan Şehzade Mustafa Çelebi'yi, kardeşinin başına gaileler açması için Bizans İmparatoru Manuel'in teşvik ettiğine, hatta zorladığına şüphe yoktur. İmparator bir ara Çelebi Sultan'a iki temsilci gönderip Osmanlı mülkünün kardeşler arasında hakça taksim edilmesini, böylece işin tatlıya bağlanmasını istemeye bile cüret etmiştir.

Padişah bu teklifi şiddetle reddedilmiş, saltanatın ortak kabul etmediğini bildirmiş, ayrıca Bizans İmparatoru'na hitaben yazdığı mektupta taahhüdlerini hatırlatmıştır. Tehdit kokan bu mektuptan sonra Bizans İmparatoru kabuğuna biraz daha çekilmiş, sonra da Mustafa Çelebi'nin kardeşi Sultan Mehmed Çelebi'ye Selanik

yakınlarında yenilip Bizans'a ait bulunan Selanik Kalesi'ne sığınması üzerine, kalenin Padişah tarafından kuşatılması neticesinde, sıranın İstanbul'a da geleceği endişesine kapılıp Çelebi Sultan'ın sağlığında kardeşini ve Cüneyd Bey'i salıvermeyeceğine dair "ekanim-i selaseye" yemin etmiştir. Bu yemin üzerine, Çelebi Sultan muhasarayı kaldırıp Edirne'ye dönmüştür.

Osmanlı Devleti'ni sarsan bu mühim kardeş kavgasına, bundan sonra yazmayı tasarladığımız II. Murad'ın biyografisinde bütün unsurları ve neticeleriyle temas imkânı doğacağından, buradaki bahsi kısa kesiyoruz. Rumeli'deki bazı sancaklara birkaç yıl müddetle hâkim olup adına para bastıran ve hutbe okutan Şehzade Mustafa Çelebi'nin, eski kaynaklarımızda iddia edildiği gibi "Düzme" olmayıp Yıldırım Bayezid'in gerçek oğlu olduğu günümüzde kesinlik kazanmıştır. Son belgeler bunu doğrular mahiyettir.

Yıldırım'ın diğer oğulları kadar kahraman olduğundan şüphe etmediğimiz Mustafa Çelebi'nin ancak bir şehzadede bulunabilecek kabiliyetlerini devletin bekası ve yücelmesi için kullanacağı yerde, bölünmesi için kullanması, hem kendisi açısından hem de Osmanlı Devleti cihetinden büyük talihsizlik olmuş; Bizans'ın ekmeğine yağ sürülmüş; nihayet Sultan II. Murad zamanında Bizans İmparatoru'nun teşvik ve yardımıyla tekrar ayaklanması, hayatına mal olmuştur. Öte yandan, bu vaka, padişahların, kardeşlerini yahut oğullarını katlettirmelerini akıllara sığdıramayanlar için de bir ibret levhasıdır.

Ca'li Mustafa Vakası, bu şekilde geçici bir süre için hallolunca, Çelebi Sultan, ahbine sadakatsizlik ve bağlı bulunduğu devlete vefasızlık eden Eflâk Prensi Mirçe'yi, kardeşinin isyanına yardımcı olmasından dolayı ceza-

landırma yoluna gitti. Civa gibi akıcı, ateş gibi yakıcı akıncılarını Eflâk topraklarına gönderdi.

Bu bir intikam davası değil, Eflâk'ta baş gösteren istiklal sevdasına kuvvetli bir darbe indirmek, yuların, padişahın avuçlarında olduğunu ispat etmek davasıydı ki bu akınlarla maksat hâsıl olmuş, yılanın başı küçükken ezilmiştir. Eflâk daha uzun süre yerinden kımıldayamayacak, olmadık heveslere kapılmayacaktır. Dersini almıştır.

Bütün bunlara rağmen Çelebi Sultan endişeliydi. Bizans'ın döneklik edip sözünü çiğnemesinden ve Limni Adası'nda muhafaza ettiği kardeşi Şehzade Mustafa'yı serbest bırakmasından çekiniyordu. Bizans İmparatorlarının sözlerini defalarca çiğnediklerine şahitti. Gerçi İmparator "ekanim-i selaseye" yemin etmişti, ancak imparatorların yeminine bile güvenmek caiz değildi. Onlar ancak kuvvetin dilinden anlarılardı.

Kararını verdikten sonra, son derece ince bir siyaset takip ederek önce İmparatora bir elçi gönderdi.

"Bursa'ya giderken İstanbul'a da uğrayıp İmparator Hazretleriyle görüşmek muradımızdır. Bizi kırmayacağını ümid ediyoruz."

Fakat casuslar Edirne'de hızla ilerleyen askerî hazırlıktan kuşkulmuşlardı. Gerçekten de Çelebi Sultan, ordularını hazırlıyordu. Edirne büyük bir harekâtın arefesinde gibiydi. Casuslar nereye sefer açılacağını kestirememekle birlikte durumu Bizans İmparatoruna derhal rapor ettiler. Müthiş bir endişe ve korkuya kapılan İmparator II. Manuel, Çelebi Sultan'a gönderdiği birkaç mektupla önceki yeminini tekrarladı ve kendisini ağrlamaktan büyük bir memnuniyet duyacağını bildirdi.

Çelebi Sultan İstanbul'un yolunu tuttu. Başta İmparator olmak üzere herkes endişeliydi. Fakat Padişahın

küçük bir müfreze ile geldiğini haber alınca rahatladılar. Hatta cüretlenen bazı komutanlar, Padişahın tevkiif edilmesini bile istediler. Osmanlı Devleti'nin bekasının, başındaki padişahlarla kaim olmadığını bilen ihtiyar Manuel, bu tuhaf teklifi yapan tecrübesiz komutanlarını fena halde haşladı:

“Hâlâ Osmanlı'yı tanımamışsınız. Bunu tevkiif edersiniz, ama oğlu korkunç bir intikam kasırgası halinde gelerek ordusuyla kapılarımıza dayanır. Hepsini tevkiif etmeye gücünüz yeter mi?”

Çelebi Sultan'ı karşılamak için bizzat gitti. Fakat beraberinde oğullarını götürmedi. Bunun bir tedbir olduğunu kestiren Çelebi Sultan, Bizans'ı endişelendirmeyi başardığını görüp için için sevindi. İmparatorla birlikte Dolmabahçe'de üç ayrı sıra kürekli bir kadirga ile Hrisopolis'e (bugünkü Üsküdar) geçti. Sahilde kendisi için kurulan otağ-ı Hümâyuna bindi. Akşamüstü İzmit'e hareket etti ve oradan Bursa'ya gitti. Bu, Sultan Çelebi Mehmed'in Bursa'yı son ziyareti oldu.

Bayezid Paşa'nın Padişahı

1 421 YILI ilkbaharı gamlıydı...

Çiçekler, gül goncaları hüznle gülümsüyor, kelekler hüznle uçuşuyordu. Bursa'da baharın şenliği yoktu. Bayezid Paşa da tuhaf bir hissin tesiriyle bunu sezmiş, Edirne'ye dönüş için hazırlık emri veren Padişaha biraz daha Bursa'da kalmanın münasip olacağını söylemişti. Fakat Padişahın kararında bir değişme yoktu:

“Benim vezirim, Bursa'yı severiz, hayatımız müddetince imarına çalıştık. Timur'dan artakalan enkazı kaldırmaya bir ömür verdik, lakin Edirne'ye dönmekliğimiz münasiptir. Rumeli'ni uzun zaman padişahsız ko-mak olmaz.”

“Ama Hünkârım, rahatsızsınız, yol meşakkati, korkarım rahatsızlığınızı arttırır, mübarek vücudunuza zahmet olur.”

Padişah dalgın dalgın Bayezid Paşa'ya bakıyor, Paşa gözleri yerde bekliyordu. İkisinin de yüreğini sıkan demir mengene de bir gevşeme yoktu. Sadece sezdikleri, fakat menşeyi bir türlü kestiremedikleri endişeyi içle-

rinden söküp atamamışlardı. Ama bunu birbirlerine itiraf etmiyor, hele Padişah, bahar yorgunluğuna hamle diyordu. Sonunda gülümsemeye çalıştı:

“İçimizde Edirne’ye gitmek için bir istek duymazız, lakin Padişahlığımız müddetince nice istemediklerimizi yapmak zorunda kaldık, binaenaleyh bunu da yapacağız, zira ki vaziyet böyle icap ettiriyor. Paşa, tereddüdünü yen ve hazırlıklara nezaret eyle, Hak Teala heman hayırlısı neyse onu gösterecek.”

Bayezid Paşa huzurdan çıkarken de hüznünlüydü. Ya baharın hüznü kendisine de bulaşmış veya kendisi hüznünlü olduğundan kâinatı hüznünlü görmeye başlamıştı. Gökyüzü ağlamaya hazır gibiydi.

Gerekli emirleri verip konağının yolunu tuttuğunda yağmurun başladığını görerek şaşırdı. Uludağ’ın tepesi pusluydu. Uludağ bütün sırrını sisin esrarengiz griliğine sarmış, azametle şehrin tepesinde bağdaş kurmuştu. Paşa hâlâ düşünceliydi. İçini kemiren hüznün menşei bulmakla meşguldü. Padişahın gençliği tek tesellisiydi, lakin ölüm geldikte genç, yaşlı demez götürürdü. Vakit yettikte padişahlar da ölürdü.

Silkindi. Böyle düşünmemeliydi. Sultan Mehmed daha çok gençti. Henüz otuz iki yaşın içinde idi. Kıvamını bulmuş, memleketi yeniden tesis edip birlik beraberliği sağlamıştı. Şimdi çok yerde sulh hüküm sürüyordu.

Bu sulhu temin için az uğraşmamıştı. Ama başarmıştı işte, özlediğine kavuşmuştu. Bundan sonra memleketin daha mamur bir hale gelmesi için birlikte uğraşacaklar, gecelerini gündüzlerine katacaklardı. Hizmetin sonu yoktu. Savaşlarda geçen zaman kadar, imar işlerinde de geçmeliydi ki camiler, medreseler, kervansaraylar, hanlar, hamamlar, hülasa, Sultan Çelebi Mehmed’i ebe-

diyete kadar yaşatacak eserler vücut bulmalıydı.

Padişahı düşündü. Yıllardır en yakınlarından biriydi. Her şeyini bilirdi.

Fakat hâlâ siyasî dehasının derinliğini ölçememişti. İnsanın kıymetini iyi takdir ederdi: Kardeşi Musa Çelebi'nin kazaskeri olduğunu bile bile Şeyh Bedreddin'e dahi ilişmemiş, yüksek bir maaş bağlayarak İznik'e göndermekle yetinmişti. İhtimal, bir gün gaile çıkaracağını da tahmin ediyordu. Fakat aklını başına toplaması halinde dine ve devlete büyük hizmetler yapabileceğini hesaplamış olmalıydı. Fesadı sabit olduğu zaman bile selahiyetini kullanıp boynunu vurdurmamış, âdeta tarihe bir ibret levhası bırakmak istercesine muhakeme ettirmişti.

Defalarca suç işleyenleri bile bağışladığına kaç kere şahit olmuştu. Vakıa babası gibi şedid bir padişah değildi. Zaten bu zamanda da öylesi icap etmezdi. Bir tarafta İlhanlı hükümdarları, bir tarafta Anadolu beylikleri devleti mıncıklarken engin bir siyaset anlayışı ve yerine göre yumuşak başlılıkla meselelere hâkim olmasını bilmişti. Böyle zamanda sertlik işe yaramaz, aksine ters neticeler verirdi.

Kısacası, Çelebi Sultan, tam zamanın iktiza ettirdiği meziyetlere sahip bir padişah olmuştu. Memleketini maharetle idare etmişti. Osmanlı'ya tekrar ikbalin yollarını açmış, doğudaki küçük İslâm devletleri nezdinde Osmanoğulları tekrar itibar sahibi olmuştu. Bunlar İlhanlılar'dan korkup çekindikleri için İlhanlı hükümdarlarına bağlı görünüyor, fakat Osmanoğulları'nı sevdiklerinden, yürekleri Osmanlı Padişahı için çarpıyordu. Timur kasırgasından sonra, memleket, her türlü kötülük ve nizamsızlığın kol gezdiği başıbozuk bir halde idi. Fakat yeniden inşa hareketinin önderi olan Çelebi

Sultan'ın büyük bir avantajı vardı. Zayıf karakterler ayıklanmış, ruhu bozuklar karşı taraflarda saf tutmuş, ordu ve millet tasaffi etmişti. Çelebi Sultan'ın etrafındakiler bütünüyle dünya nimetlerine sırt çevirmiş, kendilerini memleketin yeniden inşa hareketine adanmış idealistlerdi.

Bu küçük; fakat maneviyatı yüksek, mefkûresi büyük grubu, Çelebi Sultan, soyundan tevarüs ettiği dehası ve babasından intikal eden süratiyle öyle mahirane idare etmişti ki, kısa sayılabilecek bir zaman zarfında kargaşa bitmiş, devlet bütün unsurlarıyla yeniden teşekkül etmişti.

Bu teşekkülde, şüphesiz, İlahî rahmetin tecellisi aranmalı, ama Çelebi Sultan'ın meziyetleri de yabana atılmamalıydı. Bunca meziyeti nefsinde toplayan idarecilere tarih çok nadir şahit olmuştu. Çelebi Sultan, cihangir olacak kadar kahraman, fakat sırasında savaşı istemeyecek kadar sulh taraftarıydı. İslâmiyet'in yükselişi uğruna her şeyi, nefsini, yakınlarını ve devletini tehlikeye atmaktan çekinmeyecek kadar idealist, maksadına aykırı gelmeyen her türlü suçu affedecek kadar müsamahakâr, Evranos Bey'i çadırının kapısında karşılayacak kadar tevazu sahibi idi.

En küçük bir hadiseye, yerine göre en büyük değeri verecek kadar devlet işlerinde titizdi. Öte yandan, cihanın en büyük karışıklıklarını küçük bir hadise gibi sükûnetle karşılayabilecek kadar metindi.⁵⁸ Bu meziyetlerini gerektiği yerde kullanmasını bilir; şiddetle itidali, ceza ile affı, nefretle sevgiyi asla birbiriyle karıştırmaz; mesela din ve devlet aleyhine işlenmiş bir cürmün faili-

⁵⁸ Namık Kemal, s. 306.

ni şiddetle cezalandırırken şahsını hedef alan suçları affederdi.

Kuvvetli bir imana sahip olduğunda hiç şüphe yoktu. Şartların aleyhinde olduğu ilk günlerde, kendisine vaziyet izah edilmiş, kardeşler arası mücadeleden zaferle çıkmanın hemen hemen imkânsızlığı üstünde münasip lisanla durulmuş; buna karşılık Çelebi Sultan, “Biz, Cenab-ı Allah’ın doğrulara ve haklılara zafer vadeden âyet-i kerimelerinin yolunda yürümedeyiz. Şayet kazanırsak Allah’a hamd eder, haklı olduğumuzu anlarız. Kaybedersek günahlarımıza tevbe ile Allah’a iltica ederiz. Ondan başka iltica kapısı bilmeziz” demişti.

Çelebi Sultan’ın bu yerli yerinde teslimiyetidir ki, büyük âlimlerin hürmet ve muhabbetini celbetmiş; bu manevî desteğin şuurunda bulunan Çelebi Sultan da dine verdiği ehemmiyeti, din adamlarına da vermiş, böylece tekrar ittifak eden kılıçla kalem, dünya haritasını yeniden çizip, Osmanlı Devleti’ni yeniden kurmuştu.

Devleti yahut devlet malını, kapanın elinde kalan sahipsiz bir meta olmaktan çıkarmış, ihtirasları maharet ve sabır törpüsüyle törpülemiş, devlet adamlarını vazife hudutları içine çekmişti. Kardeşlerine kötülük eden kumandanları –kendisine iyilik bile etseler– bağışlamamış, fakat son âna kadar kardeşi Musa Çelebi’ye destek olan ve borcunu eksiksiz ödeyen Timurtaş Paşazade Umur Bey’i makamında bırakarak vefalı düşmanı, vefasız dostu tercih ettiğini göstermişti.⁵⁹ Padişahın bu tavrıdır ki hıyaneti, siyasî ikbale basamak yapma meylini herkesin kafasından çıkarmıştı.

Kendi soyundan, ancak Osman Gazi ile mukayese

⁵⁹ A.g.e., s. 307.

edilebilirdi. Şu farkla ki Osman Gazi, devletin kurucusu, Çelebi Sultan ise yeniden inşa hareketinin öncüsüydü. Bu inşa hareketi de küçümsenmeye gelmezdi. Bir devleti yeniden derleyip toparlamak, yoktan bir devlet kurmak kadar zordu.

Bayezid Paşa, kendisini Köse Mihal mevkiinde görüyor, kuruluş safahatında Köse Mihal'in Osman Gazi'ye verdiği desteği, kendisi Çelebi Sultan'a vermeye çalışıyor, hemen her müşkülde yanına koşuyor, her sırrını paylaşıyordu. Bu ulu devletin büyük padişahına bu kadar yakın olma fırsatı verdiği için de Cenab-ı Hakka hamd ediyordu.

Devletin yeniden inşasında kendisine isabet edecek iftihar payı, kıyamete kadar bütün soyuna yeterdi. Ayrıca Padişahın hususi hekimi büyük şair Şeyhî, (Yusuf Sinanüddîn), büyük âlimlerden Fahreddin Acemî, Haydar Hetevî, Sarı Yakub, Kara Yakub, Padişahın hocası Mevlana Fazlullah Efendi, Sofu Bayezid Efendi, Kafiyci Muhyiddin, Şeyh Abdüllatif, Şeyh Abdülmütî, Şeyh Buharî (Emir Sultan), Şeyh Şuca ve Pir İlyas gibi âlim, fakih, şair, bilgin insanlar arasında yaşamış olmaktan büyük mutluluk duyuyor, tekrar tekrar Allah'a hamd ediyordu.

Bir asırlık çınarın gölgesine uzamış başını kaldırıncı Çelebi Sultan'ın ulu eseri Yeşil Manzumesi'yle göz göze geldi. Padişah hiçbir imaret yapmayıp da yalnız şu Yeşil Manzumesi'ni vücuda getirmiş bile olsa imarcı bir Padişah olarak tarihçe anılmaya değerdi.

Yeşil yeşil gülümseyen mabed göz kamaştırıyor, insana baktıkça bakma arzusu veriyordu. Bu arzusunu yemeyerek bir daha baktı. Gülümsedi. Oradan gözlerini ulu mabede çevirdi. Bu muazzam camiin inşaatına Murad Hüdavendigâr zamanında başlanmış, tamamlamak

Çelebi Sultan'a nasip olmuştu.

Bursa yeni bir görünüm kazanmıştı. Timur kasırgasıyla uğradığı elim felaketin izleri hemen hemen silinmiş, şehir dört bir taraftan yeniden kurulmuştu—tıpkı devlet gibi. Şimdiki manzarası devletin manzarası kadar taze, sağlam, güçlüydü.

Çoktandır ortada perişan bir ordunun kılıç artıkları, sahipsiz kalmış ülkede cirit atan derebeyleri, eşkiyalar, asiler ve saltanat derdine düşmüş şehzadeler yoktu. Ülke sahibini bulmuş; başıbozukluğun yerini disiplin, zulmün yerini adalet, dağınıklığın yerini birlik, anarşinin yerini düzen almıştı. Şehirler ondan sonra yeniden kurulmuştu.

“Hayret edilecek şu ki bütün bu iç mücadeleler ve saltanat rakiplerinin kanlı savaşları, nefesleri her an son nefes olabilecek kadar hayatları tehlikede bulunan bu taht adamlarını, şehircilik, imar ve kültür faaliyetlerinden alıkoyamamıştır. Sanki barış ve asayiş devirleri yaşıyorlarmış gibi, hamle dolu ve hareketli bir hayat sürmüşlerdir. Mesela, Emir Sultan, Timur afeti ile yanmış, yıkılmış ve yağmalanmış Anadolu'dan kaçıp kendisine taht şehri intihap ettiği Edirne'de Eski Cami'nin temelini atmış, kardeşi Musa Çelebi inşaata devam ederek bir de yanına medrese ilave etmiş, nihayet Çelebi Mehmed de bu muazzam abidenin tamamlanmasını temin eylemiştir.

Hele uzun ve çileli bir saltanat fasılasından sonra, Çelebi Sultan Mehmed idareyi tek elde toplamaya muvaffak olduğu zaman, âdeta memleketin geçirdiği facialı hadiseleri unutmak, hatta biraz da yeni baştan kurulan birliği kurtarmak ister gibi Bursa peyzajının hâkim bir

köşesine Yeşil Manzumesi'ni hediye etmiştir.⁶⁰

Padişahı Edirne'ye çeken şeyi, Bayezid Paşa, doğrusu merak ediyordu. Vakıa Edirne, Osmanlı Balkan hâkimiyetinin mihrak noktasıydı. Balkanlar'dan gelmesi her zaman muhtemel Hıristiyan tasallutlarına bir "sedd-i İslâm" gibi karşı koyan bir taht ve ordugâh şehriydi. Bu itibarla ehemmiyeti pek büyüktü. Bu şehri daima sevmiştir. Padişahın da aynı duyguları taşıdığından emindi.

Bizans, Osmanlı fetretinden faydalanarak biraz kuvvetlenmişti. Ama eski haşmetine hiçbir zaman ulaşamamıştı. İhtiyar Manuel ölünce muhtemelen oğulları, hatta torunları arasında bir tac ve taht mücadelesi başlayacaktı. Bundan istifade etmek için hazırlıklı olmak gerekiyordu. Padişah belki bu yüzden acele etmekteydi. İhtiyar Manuel'le "kayd-ı hayat" şartıyla imzalanan andlaşmalar, onun ölümüyle hükümsüz kalacak, Osman oğulları için tekrar Bizans'ın yolu açılacaktı.

Evet, Padişah bunu düşünüyor olmalıydı. İnşallah düşündüklerini tahakkuk ettirecek imkânı ve fırsatı bulurdu. Genç olmasına gençti de şu attan düşmesiyle baş gösteren hastalığı hâlâ sürüyordu. Hekimler derdine deva bulamıyorlardı. Ağrıları zaman zaman dayanılmaz oluyordu. Fakat hastalığından şikâyet ettiğini bir kere bile duymamıştı. Ağrılara rağmen gülümsemeyi beceriyor, şükretmeyi biliyordu ve Bayezid Paşa, bu müthiş irade gücüne her geçen gün biraz daha hayran kalıyordu.

⁶⁰ Sâmiha Ayverdi. *Türk Tarihinde Osmanlı Asırları* (İstanbul: Yağmur Yayınevi), c. 2, s. 243.

Padişahlar Da Ölür

PADİŞAH GELİBOLU yoluyla Edirne'ye dönmüş-tü. Andlaşmalarla Osmanoğulları'na dost, yürekten ise düşman olan ve Osmanlı Devleti'nin aleyhine saman altından su yürüten Bizans İmparatoru ihtiyar Manuel, bu dönüşü hayra yormuyordu.

Osmanlılar aleyhine giriştiği teşebbüslerden biri Padişahın kulağına gitmişse bunu andlaşmaların ihlaline delil sayar, savaş sebebi addedip üzerine gelirdi. Bunda da şüphesiz haklı olurdu. Bütün mesele yaptıklarını bilip bilmediğiydi. Şayet bilmiyorsa Bizans emniyette sayılırdı. Aksi halde uykuları kaçacak, ömrünün son günleri zehir olacaktı.

Evet, rahatlamak için Padişahın, hakkındaki tasavvurlarını bilmeye muhtaçtı. Ayrıca Padişahın hastalığıyla ilgili söylentilerin de aslını, astarını öğrenmeliydi.

Mutemet adamlarından Leontarius'u huzuruna çağırttı:

"Edirne'ye gideceksin Leontarius, bütün kurnazlığını kullanarak Padişahın niyetini öğrenmeye çalışacaksın. Seni sever. Buna rağmen kabul etmezse hasta olduğu yo-

lundaki söylentiler kuvvet kazanır. Biz de tavrımızı buna göre ayarlarız.”

Altın topuzlu asasını okşayarak gülümsedi:

“Biliyorsun, Çelebi Mehmed Han sağ oldukça kardeşi Mustafa Bey’i serbest bırakmamaya andım var. Fakat ölürse... İşte o zaman aramızdaki anlaşmanın hükmü biter. Mustafa Bey’i serbest bırakmakla kalmam, yanına ordular verip Osmanlı mülkünü Timur’dan beter harap etmesini sağlarım. Zira Osmanlı mülkü harap olmazsa, Bizans harab olacaktır. Göreyim seni, hiçbir masraftan kaçınma, adamlarını altın ve gümüş sırmalarla donat, atının koşumlarını yakutlarla süsle, Bizans’ın en mahir kuyumcularını bu iş için kullanabilirsin. Her şeyin göz kamaştırıcı olmasını istiyorum. Zira sen Edirne’de beni temsil edeceksin. Osmanoğulları görsün de hakkımızda hayırlı olmayan bir tasavvurları varsa vazgeçsinler.”

“Ama Efendimiz, zat-ı devletlerine malûmdur ki, Padişah Hazretleri gösterişten nefret ederler. Korkarım beni ve maiyetimi sırmalar içinde görürse alay edecektir. İzin verirseniz Padişah nezdindeki itibarımı korumak için sade giyinelim. Zira o, sadeliğe her şeyden fazla ehemmiyet verir.”

İmparator yüzünü buruşturdu.

“Unutmuşum” dedi. “Bu söylediklerinde çok haklısın. Pekâlâ, ne yaparsan yap, ne giyersen giy, ama istediğim haberleri mutlaka getir bana.”

“Başüstüne...”

Elçi Leontarius hemen hazırlandı ve Edirne’ye gitti. Niyeti şehre gizlice girip etrafı kolaçan etmektir. Bazı hazırlıkların yapıp yapılmadığını görecekti. Ayrıca Padişahın hasta olduğu yolundaki bazı söylentileri tahkik edecekti. Şehrin kapısında tepeden tırnağa silahlı bir bölük asker tarafından karşılanıp doğrudan saraya götür-

rüldüğünde şaşırdı. Padişahın çok mükemmel bir haber alma teşkilatı kurduğunu bir kere daha anladı. İhtimal, Bizans'ın surlarından dışarı adımını atar atmaz, Edirne'ye geldiği öğrenilmişti.

Bu hesapça, Bizans'ta bütün olup bitenlerden Padişahın anında haberi oluyor demektir. İmparatorun tavsiyesine uyup süslü püslü giyinmediğine sevindi. Padişahın kendisini beklediği söylenince bir daha şaşırdı. Apar-topar huzura alındı. Yer öpüp İmparatorun selamlarını ve iyi dileklerini sunan elçi, Padişah'tan şu cevabı aldı:

“Sen de biz de yol yorgunuyuz. Bu seferki avımız hayli meşakkatli geçti. İmparator Hazretlerine hürmetimiz bakidir. Muahedelerimiz ihlal edilmediği müddetçe hiçbir menfi teşebbüse kalkışmazız. Biz içimiz ayrı, dışımız ayrı değiliz. Böyle olanları da hoş göremeziz. Şimdi var, istirahat eyle. Rahatsızlığımız ve yorgunluğumuz izale oldukça tekrar görüşeceğiz.”

Fakat bir daha elçiyle görüşemedi. Rahatsızlığı arttıkça arttı. Birkaç gün önce, bir süre avında iken gelen ve attan düşmesine yol açan felç tekrarlamıştı. Artık güçlkle konuşuyor, yataktan çıkamıyordu. Saray mateme gömülmüştü. Vezirler, iyi haber almak ümidiyle hekimlerin eşliğini aşındırıyor, fakat hiçbirinin ağzından, Padişahın sıhhatine dair iyi bir haber çıkmıyordu. “Efendimiz çok hasta”dan başka söz etmiyorlardı.

Vezirler üzgündü. Hele Bayezid Paşa bitmiş, tükenmişti. Padişahın hastalığıyla üzerine yıkılan devlet işleri ve Çelebi Sultan'dan sonra ne olacağı endişesi uykularını kaçırıyordu. Ölüm ihtimalini aklına getirmemeye çalışmakla birlikte, düşünmeden edemiyor, Şehzade Murad'a haber gönderip göndermemekte tereddüt geçiriyordu.

Bir öğle vakti, Padişah tarafından çağrıldı.

Huzura girdiğinde Padişah doğrulmaya davrandı. Başucundan hiç ayrılmayan saray hekimlerinden Kürt Ozan (Hammer, "Kurt-Uzen" şeklinde yazar), Padişahı hafifçe omuzlarından bastırarak,

"İstirahat buyurunuz Hünkârım" dedi.

Padişah acı acı güldü:

"Seni yatakta karşılamak istemezdik vezirim," diye konuştu güçlükle. "Lakin halsiz düştük, Kürt Ozan Hekim bize bunu hissettirmemeye çalışır. Hele yakına gel..."

Bayezid Paşa sevgili Padişahının mecalsiz ellerine kapandı. Sağ eli cansız gibiydi. Bir tutam kar tutmuş gibi oldu. Yüreği ürperdi. Fakat endişesini Padişaha bulaştırmamak için normal davranmaya karar verdi. Devlet işlerinden bahsetti, Bizans'ı anlattı, İlhanlılar ve bazı küçük beylikler hakkında aldığı haberleri sundu.

Padişah bir an için hastalığından uzaklaşıp tekrar devletle haşır neşir oldu. O sırada Çandarlızade İbrahim Paşa ile Hacı İvaz Paşa içeri girdiler. Padişah onları da çağırtmıştı.

"Dinleyin," dedi.

"Rumiye-i suğra'ya (Amasya) Çeşnicibaşımız Elvan Bey'i gönderin. Tez Murad oğlumuz gelsün, cülus etsün. Gayri ben bu yataktan kalkamam. Murad oğlumuz gelmeden emr-i Hak vaki olursa tedbir alın, vefatımı kimseler duymasın. Ulu oğlumuz Murad cülus etmeden, Bizans ölümümüzü öğrenirse korkarım Mustafa Bey'i serbest bırakır."

Hacı İlvaz Paşa kendisini güç tutuyor, Çandarlızade İbrahim Paşa'nın vücudu zangır zangır titriyor, Bayezid Paşa ise metin olmak üzere verdiği karardan dönmek için çırpınıyordu:

“Allah gecinden versin Hünkârım, serhadlerde daha çok kılıç sallarız. Hastalıklar insanoğlu içindir ve gelip geçicidir.”

Padişahın bakışları sertleşmişti:

“Fermanımız üzre amel olunsun,” derken eski haline kavuşmuş gibiydi. Fakat bu uzun sürmedi. Sanki bütün gücü son emriyle tükenmişti. Artık sesi fısıltıydı:

“Rüyasını gördük. Koca bir sahan yahni kondu önümüze. Tam yemek üzereyken sahanı önümüzden kapıp oğlumuz Murad’a verdiler. Gayri mülk onundur ağalar, sizden isteğim, bana sadık kaldığınız gibi oğlumuza da sadık kalın. Karışıklığa izin vermeyin. Murad’da büyük bir cevher var. O cevheri ferasetinizle, şuurunuzla, siyasetinizle, ahlâkınızla işleyin. Umulur ki bizim düşünüp de bazı sebepler yüzünden tahakkuk ettiremediğimiz büyük fethi o tahakkuk ettirir.”

Bayezid Paşa acısını yutkunup sordu:

“Bu kadar iştiyakla istediğiniz belde hangi beldedir Şevketlü Efendim?”

Padişah yine canlanır gibi oldu. Sesi yine bir feveranı tebliğ eder gibiydi:

“Beldetün tayyibetün,” dedi. “Kostantiniye yahut Bizans. Müjdelenmiş kumandan olarak ölmeyi öyle istedik ki...”

Gözlerinde iki sıra hasret yaşı parlıyordu. Kürt Ozan Hekim bir mendille Padişahın gözlerini sildi.

“Daha fazla yormayın” diye fısıldadı.

Fakat Padişahın söyleyecekleri bitmemişti:

“Biliyoruz, oğlumuzu dünya gözüyle bir daha göremeyeceğiz. Tarafımızdan selam söyleyiniz. Deyiniz ki padişahlığına mağrur olup insanları küçük görmesin, zira başkalarını küçük görmek küçüklüktür. Deyiniz ki, zulüm ile değil, adaletle adını duyursun. Kimseye cefa

çektirmesin. Bilhassa Bizans oyunlarına karşı daima uyanık bulunsun. İdaresi altında bulunacak insanlar, ona Allah'ın emanetidir, emanete hıyanet etmesin. Şeriat ahkâmını bir tamam tatbik etsin. İlim adamlarını, medrese talebelerini korusun. Dinine ve devletine göz diken düşmanları ecdad yadigârı kılıcıyla kırsın. Söyleyiniz, muvaffakiyeti için son nefesimize kadar duacıyız. Siz tecrübeli vezirlerimsiniz. Murad ise gençtir. Tecrübelerinizle ona ışık tutunuz, yolunu aydınlatınız.”⁶¹

Nefes nefese son cümlesini söyledi:

“Hepsi vasiyyetimdir, tutula!”

Bunlar Çelebi Sultan'ın son sözleri oldu. Birkaç saat sonra da Hakk'ın rahmetine kavuştu⁶² (26 Mayıs 1421).

Henüz otuz iki yaşındaydı. Tek başına hükümdarlık müddeti, 1413 tarihinden itibaren sekiz yıldır.

Murad, Mustafa, Ahmed, Mahmud ve Yusuf isimli beş oğlu olmuştu.

Oğullarının en büyüğü olan Şehzade Murad'ı kendisine veliaht yapmış, ölümünde henüz sekiz ve yedi yaşlarında bulunan Mahmud ile Yusuf'un da –kabul edilmesi zor bir rivayete göre– Bizans İmparatoru II. Manuel'e gönderilmesini vasiyet etmişti.

Umumiyetle Bizanslı tarihçiler tarafından ileri sürülen bu vasiyetin Çelebi Mehmed gibi son derece dindar birinden sudur etmesi, Namık Kemal gibi, bize de muhal görünmektedir. Zira bu yaştaki çocukların Hıristiyan terbiyesine terk edilmesi demek, tanassur etmelerine razı olmak demektir.

⁶¹ *Tâcü'd-Tevârih*, s. 117.

⁶² Çelebi Sultan Mehmed'in hastalığı hakkında kalp krizinden şiddetli ishale (dizanteri veya kolera), başağrısından nüzüle kadar çeşitli rivayetler vardır.

Özü ve sözüyle bütün hayatını, hatta devletini dinine vakfetmiş bir padişah oğlu padişahı, velevki küçük şehzadelerin hayatlarını garantiye almak uğruna olsun, böyle bir davranış beklenemez. Zaten böyle bir niyet taşısaydı bu işi büyük şehzadesi Murad'a ısmarlamaz, bizzat kendisi yerine getirirdi. Üstelik Bizans İmparatorunun elinde Şehzade Mustafa gibi bir rehin duruyordu.

Gerektiğinde Osmanoğulları'nı tehdit için kullanabileceğini bile bile, ikinci ve üçüncü rehineleri her halde eliyle Bizans İmparatoruna teslim etmeyecek kadar inanç ve feraset sahibiydi. Binaenaleyh Sultan I. Mehmed'e atfedilen, fakat ispatlanamayan bu vasiyeti, İmparator II. Manuel'in namevcut hamiyetini nazara verme ve başkaca meziyeti bulunmayan ihtiyar Manuel'e hayalî bir meziyet bulma gayretine hamletmekte tarihî ve mantıkî bir mahsur bulunmasa gerektir.

“Padişahımızı İsterük!”

PADİŞAHIN VEFATINI yalnızca doktorlarıyla Veziriazamı Bayezid Paşa, veziri Hacı İlvaz Paşa –ki Yeşil Camii ile Yeşil Türbe’nin mimarıdır– yine veziri Çandarlızade İbrahim Paşa ve birkaç mutemet saraylı biliyorlardı. Şimdi yapılabilecek tek şey vardı: Acılarını içlerine atmak, Padişah sağ imiş gibi davranmak ve tez elden Amasya Valisi Şehzade Murad’a haber salarak cülusunu sağlamak. Şayet yeni Padişah cülus edene kadar elim vefat haberini gizli tutabilirlerse memleketi bir kargaşalığa sürüklenme ihtimalinden kurtarabilirlerdi.

Aralarında en acıısı, fakat en metini Bayezid Paşa idi:

“Hünkârın vasiyeti mucibince amel edeceğiz. Vefatını herkesten gizleyeceğiz. Derhal Elvan Bey’e haber edelim. Birkaç kişi düzüp Amasya’ya gitsin. Şehzade Murad Bursa’da tahta çıksın.”

Hacı İlvaz Paşa endişeliydi:

“Onca zaman askeri neyle oyalarız?”

Bir sessizlik oldu. Asker sık sık padişahını görmeye alışkındı. Elvan Bey’in Amasya’ya gitmesi ve yeni Padi-

şahın Bursa'ya gelmesi zaman isterdi. Padişahın hastalığı ise biliniyordu. Asker sabırsızlık gösterecekti. Buna bir çare bulunmalıydı.

Tarihlerin kaydettiği çareyi hangisi buldu, bilinmez. Yalnız üç vezirden birinin şu mealde konuştuğu, tarihî tatbikten bellidir:

“Askere, Padişahın İzmiroğlu üzerine sefer açtığını, Biga mevkiinde Beylerbeyinin emrine girileceğini tellal edelim. Orduyu sevk etmeden âdet olduğu üzere uluvelerini⁶³ dağıtalım. Böylece ordu sefer telaşına düşecek, belki Padişahı unutacaktır. Ayrıca Amasya'ya mühim miktarda bir kuvvet sevk edilmiş olacaktır ki Şehzade Murad'ın yolu bir sebeple kesilecek olsa bu kuvvetle engeli izale edecektir.”

Plan akla yakın ve duruma uygun görüldüğü için ittifakla kabul edildi ve hemen tatbika geçildi.

Önce İzmiroğlu üzerine gidileceği yolundaki ferman, Padişah adına orduya tebliğ edildi. Kararlaştırıldığı üzere, Karesi Sancağı'nın merkezi Biga'da toplanılacaktı. Bazı sipahi ve yeniçeri bölükleri hemen hareket edecekti.

Öte yandan Divan mutat toplantılara devam ediyor, alınan kararlar, Padişah adına, orduya ve ahaliye duyuruluyordu. Padişahın vefatından bir kaç dışında saraylıların dahi haberi yoktu. Tedbirler iyi netice vermiş, işler yoluna girmişti. Böyle giderse vezirler, korktuklarına uğramayacaklardı.

Fakat işler birden ters döndü. Niçin? Tarih buna sadece bazı yeniçeri ve sipahilerin şüphesi diyor. Ama yeniçeri ve sipahiler durup dururken mi şüphelendiler?

⁶³ Yeniçeri ve sipahilere üç ayda bir ödenen maaşlar.

Onları şüpheye sevk eden saik neydi?

Tahminimize göre, Bizans elçisi Leontaius. Padişahın rahatsızlığını bizzat ağzından duymuş olan bir tilki kadar kurnaz Bizanslı, günlerdir Padişah tarafından kabul edilmediğini görünce kuşkulunmuş; fakat kime başvurduysa tatminkâr bir cevap alamamanın huzursuzluğuyla, ortaya Padişahın öldüğü iddiasını atıp neticeyi beklemeye koyulmuş olabilir.

Neticede Padişahın öldüğü haberi ordu içinde büyük çalkantılara yol açtı. Tam hareket etmek üzereyken sipahiler, bir anda hareketi durdurup Padişahı görmek istediler. Sarayın önünde toplanıp bir ağızdan yaygaraya başladılar:

“Padişahımızı görmek isterük!”

Elbette bu bir isyan hareketi değil, coşkun bir sevgi ve bağlılık gösterisiydi. Fakat neticede Padişahın öldüğünü saklamak zorunda bulunanları müşkül mevkide bırakıyordu. Divan usulen toplandı.

“Şimdi ne yapacağız? Şehzade Murad’ın Bursa’ya erişmesine daha vakit var. Asker direnirse her şey ortaya çıkar. O zaman bir kargaşadan korkulur. Tedbir nedir?”

“Padişahın çok rahatsız olduğunu, sarayın önünde bağırıp çağırmak suretiyle hastalığını artırdıklarını, buna bir son vermeleri gerektiğini bildirelim.”

“Ya dağılmaz, ısrar ederlerse?”

“Benim aklıma bir çare geliyor şanlı vezirler.”

Kürt Ozan Hekimin sesiydi bu. Hekimce bir çare düşünür diye onu da Divan’a almışlardı. Ümitle sordular.

“Padişahın naşını giydirip canlı gibi tahtına oturturuz. Odayı bir hayli karartırız. Sonra askerin birkaç temsilcisini odaya sokarız. Alaca karanlıkta bir ölüye baktıklarını fark edemezler. Zaten Padişahın yüzüne

bakmak edep dışı sayıldığından pek dikkat etmezler.”

Biraz dehşet ve bir hayli hayrette kalan Bayezid Paşa, “Ya işi anlarlarsa?” diye sordu.

“Bu riski göze almak mecburiyetindeyiz. Padişahı göstermezsek daha beter şüphelenir, korkulur ki ümitsizliğe düşerler ve o ümitsizlik bocalamasında olmadık yollara tevessül ederler. Böylesi daha mı iyi olur?”

Hacı İvaz Paşa düşünceliydi, sakalını çekiştirip duruyordu.

“İlla velâkin önceden sözlerle askeri iknaya çalışalım. Bunların içine bu şüpheyi sokan biri var, ama kimdir bilmiyoruz. Allah encamımızı hayretsin.”

Hep birlikte Divan’dan çıktılar. Asker içine girip iknaya çalıştılar:

“Padişah Efendimiz çok hastadır. Bu gürültü, Allah göstermeye, mevtine dahi sebep olabilir. Siz ne anlamaz kullarsınız ki Efendimizi rahatsız edersiniz. Hayattadır denir anlamazsınız, sözü özü doğru kocaların sözüne kulak tutmazsınız. Bizi dinlemezsensiz hekimi dinleyin, size diyecekleri var.”

Bayezid Paşa, sözü Kürt Ozan Hekime bırakıp sustu. Kalabalığın suratı iyiden iyiye asılmıştı. Gözlerde keder, merak, endişe bulutları vardı. Hekimin sözleri bile tesir etmedi.

“Efendimiz hastadır,” diyordu. “Küçük bir heyecan ölümüne yol açabilir. Bütün maharetimizi kullanarak iyi etmeye çalışıyoruz. Bize yardımcı olacağınız yerde işimizi zorlaştırıyorsunuz. Tez dağılın ve ferman olunduğu üzere Biga’ya hareket edin. Efendimiz iyileşir iyileşmez size kavuşacak, yine birlikte kılıç sallayacaksınız.”

“Bunlar boş sözler, ama hoş sözler,” dedi yaşlı bir sipahi çorbacısı, öne çıkarak. “Nicedir Padişahımızın mübarek yüzlerine hasretiz. Ferman önünde boynumuz

kıldan ince, velâkin Efendimizin mübarek cemalini görmeden cenge gitmeye alışmamışız. Hasta da olsa eminiz, halimizden anlar. Bir yol destur veriniz, sessizce odasına girip mübarek cemalini temaşa edelim, sağ olduğunu görüp yüreğimiz serinlesin de İzmiroğlu üstüne serinlikle gidelim. Yoksa billahi İzmiroğlu'nun kılıcından önce bu yara bizi öldürür.”

Peşinden asker bir ağızda haykırdı:

“Padişahımızı görmek isterüüüük!”

Çığlıklar sertti, ama kin değil sevgi damlıyordu. Sınırler gergindi, fakat kollar boğmak için değil, sarılmak için açılmıştı. Bu seli durduramayacaklarını anladılar. Bayezid Paşa şimşek hızıyla kararını verdi. Planın ikinci kısmını tatbika koyacaktı. Öne fırladı. Yeniçeri ve sipahi kocalarından itimada layık eski tanıdıklarını ayırdı.

“Hepiniz hasta Efendimizin odasına giremezsiniz. Sizi temsilen bu kocalar gelsin, Efendimizi görsünler ve size sağlık haberini getirsinler, muvafık mıdır?”

Kalabalık arasından mırıltılar yükseldi. Bazı itirazlar olduysa da ekseriyet bu kadarını yeterli buluyordu. Bayezid Paşa derin bir soluk almıştı. Bir terslik olup da temsilciler Padişahın vefat ettiğini anlasalar bile birkaç kişiyi ikna etmek bu kalabalığı ikna etmekten daha kolaydı. Bunu düşündüğü için eski tanıdıklarını seçmişti. Gün görmüş, devran sürmüş ihtiyarlardı. Mutlaka anlayış gösterirlerdi. Hekim Kürt Ozan’a gerekli talimatı verdi. Kürt Ozan içeri seğırtti. Daha önce söylediği gibi Padişahı giydirip tahtına oturttu. Her ihtimale karşı arkasına dört içoğlanı sakladı.⁶⁴ Bu adamlar zaman zaman Padişahın kolunu, başını oynatacak, görenler canlı ol-

⁶⁴ Hammer, s. 181-182.

duğuna iyice inanacaktı. Bu işler bittikten sonra odayı iyice kararttı ve dışarı haber gönderdi:

“Efendimiz hazırdır, gelsinler.”

Plan tıkr tıkr işledi. Odaya alınan ziyaretçiler, Padişahı tahtında görüp tatmin oldular. Ölmediğini, dışarıda sabırsızlıkla bekleyen arkadaşlarına bildirdiler. Böylece muhtemel bir karışıklık önlenmiş oldu. Asker dağıldı ve Biga’ya hareket etti.

Padişahın cenazesi tahnit edilip ölümü kırk bir gün gizlendi. Ancak Şehzade Murad’ın Amasya’dan Bursa’ya gelmesi ve Osmanlı tahtına “Murad-ı Sani” (II. Murad) unvanıyla cülus etmesinden sonra Sultan Çelebi Mehmed’in vefatı ilan olundu. Cenazesi Bursa’ya götürülüp bir mimarî şaheser olan Yeşil Türbe’ye defnedildi. Vücudunun tam kırk yerinde muhtelif savaşlardan kalma ok ve kılıç yarası sayıldı.

Kısa Bir Değerlendirme

BİYOGRAFİSİNİ YAZMAYA çalıştığımız Sultan Çelebi Mehmed, bunca yaptıklarına karşılık, tarihimizin “meçhul asker”lerinden biridir. Bir Yıldırım Bayezid kadar, Fatih Mehmed, Yavuz Selim, Kanunî Süleyman, IV. Murad, hatta Sultan Abdülhamit kadar tanınmaz. Oysa kendisine düşeni yapmakta diğerlerinden kalır yanı yoktur. Daha ileri gidip söyleyebiliriz ki Çelebi Sultan, üstüne düşenden de fazlasını yapmıştır.

Osman Gazi gibi yoktan bir devlet kurmamıştır, ama her şeyiyle tarihin derinliklerindeki yokluk karanlığına itilmiş bir devleti yeniden ayağa kaldırmış, millet olma vasfını kaybetmiş bir topluma yeniden millet olma şuurunu vermiş, kılıç artıklarını toplayıp düzenli, güçlü bir ordu vücuda getirmiştir. Bu ise en az hiç yoktan bir devlet kurmak kadar zordur. Bu bakımdan, bazı tarihçiler onu sadece Osman Gazi ile mukayese etmişler, aynı büyük hareketin içinde mütalâa eylemişlerdir.

Bununla birlikte, Çelebi Sultan’ın fazla tanınmaması, devrinde göz kamaştırıcı meydan savaşlarının, büyük zaferlerin bulunmayışıyla izah edilebilir. Mesela bir

Mohaç'ın, Niğbolu'nun, Feth-i Mübin'in, Çaldıran'ın ve Bağdat Fethi'nin benzeri yoktur. Ama Çelebi Sultan'dan sonra kazanılan büyük zaferlerde Çelebi Sultan'ın bir iftihar payı olduğunu unutmamak da vicdan borcudur. Zira Çelebi Sultan, devleti yeniden derleyip toparlamasa, kılıç artıklarından büyük ve güçlü bir ordu çıkarmasa, siyasî ve askerî dehasıyla, ihtilafları ittifaka çevirmeseydi, ihtimal ki torunlarının ve tarihimizin yüzünü ağartan o büyük zaferlerin hiçbirini kazanılamaz, hatta bir Osmanlı Devleti'nden dahi söz edilemezdi. İşte, Çelebi Sultan bu büyük ve güç işi başarmıştır.

Devrinde parlak meydan savaşlarının olmaması, kazanılan zaferlerin manasını küçültmez. Bu savaşlar ve zaferler, görünüşte küçük de olsalar, alınan netice itibarıyla büyük meydan savaşlarından daha değerlidirler. Zira hepsi ayrı ayrı bir devleti netice vermiştir.

Mesela parlak fetih, Türklere İstanbul'u armağan etmiştir, ama İstanbul'suz bir devletin yaşaması da mümkündür. Ancak devletsiz bir fethi gerçekleştirmek mümkün değildir ve bu devlet, Çelebi Sultan sayesinde –şüphesiz ki Allah'ın bir lütfu olarak– yeniden kurulmuş, yeniden güven kazanmış, dostlarının teminatı, düşmanlarının korkulu rüyası haline kısa zaman içinde yeniden gelmiştir.

Bizans'la yaptığı bazı andlaşmalara gelince:

Bunlardan hemen hemen hiçbirisi Osmanlı Devleti'nin aleyhine değildir. Kaldı ki andlaşmalar devrin zaruretlerinden doğmuştur. Çelebi Sultan, Osmanlı tahtına adım adım yürürken pek tabii, Bizans gibi hâlâ hatırı sayılan, Avrupa ülkelerine ve Papa'ya belli ölçülerde tesir eden yakın bir komşuyu ya kuvvetle sindirmek yahut da andlaşmalar yapıp en azından tarafsızlığını sağlama almak durumunda idi. Elinde, Bizans'ı dize getirecek

maddî kuvvetler yoktu. Tek çare Bizans'la anlaşmaktı.

Bu çareye başvurdu ve kardeşleriyle yaptığı mücadelede zaman zaman Bizans'tan yardım da gördü. Bunun karşılığı olarak verdiği ufak-tefek tavizleri ise sonradan fazlasıyla geri aldı.⁶⁵ Çelebi Sultan'ın tarihî misyonu devleti muhafaza etmektir. Devlet muhafaza edilebilirse büyük fetihler elbet ardından gelecekti. Nitekim böyle olmuştur.

Lafı fazla uzatmadan, isterseniz Çelebi Mehmed'i bir de Hammer'den dinleyelim. O Hammer ki *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi* isimli emek mahsulü bir eserin müellifi olmakla birlikte, yer yer ilmîlikten ayrılma pahasına, Hıristiyanca düşünmüş, bilhassa Müslümanlar ve Türkler aleyhine olabilecek en ince noktaları genişçe işlemiş, fazilet bahsinde daima dindaşlarını gözetmiş, Osmanlı Padişahları hakkında, "barbar," "hunhar," "zalim" gibi aşağılayıcı hükümler vermekten çekinmemiştir.

Ana hatlarıyla tarife çalıştığımız bu müsteşrikin Sultan Çelebi Mehmed hakkında kullandığı senakâr üslup cidden dikkat çekicidir. Şüphesiz, bu sözler Çelebi Sultan'a az gelir. Ancak Müslüman Türke hiç de dostça bakmayan birinin kaleminden çıkmış olması entere-sandır. Çelebi Sultan hakkında varılacak hükme yardımcı olması ümidiyle bazı paragrafları aşağıya alıyoruz.

⁶⁵ Misal olarak Osmanlı fetretinden istifade ile Bizans tarafından istirdad edilen He-reke, Gebze, Darıca, Kartal ve Pendik'in Padişah emriyle geri alınmasını (1419) zikredebiliriz.

Hammer Diyor ki:

“**I**. MEHMED inşa ettirdiği Yeşil imaretin yakının-
da bir mektep ile fakirler için bir imaret kurup
her ikisine de gayet şahane bir cömertlikte gelir tayin
etti. İki müessesenin idaresi için İzmit Körfezi kıyısın-
da, Osmanlıların evvela feth, sonra Bayezid oğullarının
kavgaları sırasında kaybettikleri ve nihayet Umur Bey
ile Timurtaş Paşa’nın tekrar zaptettikleri Ancyron (He-
reke), Libissa (Gebze), Kartal, Pantichion (Pendik) gibi
verimli araziye tahsis etti.

“I. Mehmed’in Yeşil Camii, bu Padişahın saltanatı
zamanında seçkin olmasına sebep olan takva ve güzel
sanatlara sevgisinin maddî ve devamlı delilidir. I. Meh-
med’in emriyle yapılan binalarda meydana koyduğu sa-
natseverlikten ve temiz zevkten dolayıdır ki, kendisine
Çelebi (zarif hükümdar, zevk-i selim sahibi, asalet sahi-
bi) unvanı verilmiştir.”⁶⁶

⁶⁶ İngilizce “Gentlemen” kelimesi, I. Mehmed’in “Çelebi” unvanına yakın bir mana ifade eder.

“Hayır ve din müesseseleriyle, meşhur Selçuklu Sultanı Alâüddin’le mukayese edilmeye değer olan I. Mehmed, İslâm dini bilginleri ve genellikle Kur’ân’a gönül vermiş kimseler hakkındaki cömertliğinden dolayı Mısır Sultanlarıyla yarışır. Sultan Mehmed, Osmanlı Padişahları arasında ilk defa olmak üzere her sene İstanbul’dan, Anadolu ve Suriye yolu ile Mekke ve Medine’ye giden hacılar kervanıyla bu iki kudsî şehrin fukarasına dağıtılmak üzere ‘surre’ adıyla bir miktar altın gönderirdi. Bunun için tayin olunan memur, Padişahın bir mektubu ile beraber bu akçeyi Mekke şerifine teslim ederdi.”⁶⁷

Faziletini, düşmanlarına dahi tasdik ettirebilmek, her fâniye nasip olmuş bir mazhariyet değildir.

⁶⁷ Mekke-i Mükەرreme fukarasına ve Medine-i Münevvere zuafasına, sal be sal surre namındaki mubalağa mal irsal itmek, evvela bunlardan sudur ve nesl-i Osmanî’de bu babda takaddümleri zuhur itmiştir. (Solakzâde)

Kaynaklar

Âşık Paşazade. *Tevârih-i Âl-i Osman*. İstanbul: Ali Bey, 1915.

Ayverdi Samiha. *Türk Tarihinde Osmanlı Asırları*. İstanbul: Yağmur Yayınevi.

Bahadıroğlu, Yavuz. *I.Murad*. İstanbul: Nesil Yayınları, 2006.

Bahadıroğlu, Yavuz. "Osmanlı Devleti'nin Teşekkülündeki Rahmet". *Köprü Dergisi*, Ocak 1984

Bahadıroğlu, Yavuz. *Yıldırım Bayezid*. İstanbul: Nesil Yayınları, 2006.

Danişmend, İsmail Hami. *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*. İstanbul: Türkiye Basımevi, 1971.

Danişmend, İsmail Hâmi. *Tarihî Hakikatler*.

Grenard, Fernand. *Asya'nın Yükselişi ve Düşüşü*.

Hammer Von Joseph. *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*. Müt. Zuhûri Danışman. İstanbul: 1972.

Hoca Sadüddin. *Tâcü'd-Tevârih*. Hürriyet Yayınları, 1971.

Nâzım Hikmet. *Varan 3*. İstanbul: Burhan Câhit Matbaası, 1930.

Lütfi Paşa. *Tevârih-i Âl-i Osman*. İstanbul: 1341.

Neşrî. Heşt Behişt.

Öztuna, Yılmaz. *Büyük Türkiye Tarihi*. İstanbul: Ötüken Yayınevi, 1979.

Timur. *Tüzükât*.

Uzunçarşılı, İsmail Hakkı. *Osmanlı Tarihi*. İstanbul TTK. Basımevi, 1972.